

Fundusz Sołecki

jak dobrze wydać nasze pieniądze?

Ryszard Kamiński
Zenon Lewandowski
Andrzej Olszewski

Fundusz Sołecki

jak dobrze wydać nasze pieniądze?

Autorzy:

**Ryszard Kamiński
Zenon Lewandowski
Andrzej Olszewski**

Wydawca:

Krajowe Stowarzyszenie Sołtysów

Konin 2009

Publikację wydano w ramach projektu
„Fundusz Sołecki – nowe możliwości rozwoju wsi”
Publikacja jest współfinansowana ze środków otrzymanych
od Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej w ramach
Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich

Tekst:

Andrzej Olszewski
Ryszard Kamiński
Zenon Lewandowski

Redakcja:

Zenon Lewandowski

Okładka i ilustracje:

Maciej Smolarek

Zdjęcia:

Ze zbiorów autorów

Przygotowanie do druku::

EPSILON Studio grafiki, Inowrocław
tel. 501 239 059, e-mail: epsilon@post.pl

Wydawca:

Krajowe Stowarzyszenie Sołtysów

ul. Zofii Urbanowskiej 8

62-500 Konin

www.kss.org.pl

tel/faks 0-63 243 75 80

Druk:

Transdruk, Kraśnica

www.transdruk.pl

ISBN 978-83-928047-8-9

Konin 2009

Spis treści

I. Po co nam Fundusz Sołecki?	5
II. Czego byśmy chcieli dla naszej wsi, a co nam wolno – co mówią przepisy?	7
III. Kto decyduje o tym na co można wydać pieniądze z funduszu sołeckiego?	15
IV. Mieszkańcy, sołtys, radni i wójt – kto za co odpowiada?	17
V. Co to znaczy planować strategicznie?	19
VI. Sensownie wydać pieniądze – od problemu do projektu	26
VII. Skutecznie wydać pieniądze – wdrażanie zadań poprzez projekty	30
VIII. Z kim współpracować?	36
IX. Kto może nam pomóc?	40
DODATKI	
Wzory dokumentów	44
Przykładowa metoda opracowania Planu Odnowy Miejscowości	47
Ustawa o funduszu sołeckim i wyciąg z ustaw powiązanych	55

I. Po co nam Fundusz Sołecki?

Wieś od pokoleń różniła się od miasta bliskimi relacjami pomiędzy mieszkańcami. Na wsi nikt nie był anonimowy, wszyscy się znali. Poprzez wykonywanie podobnych, najczęściej związanych z rolnictwem, zawodów dobrze rozumieli się wzajemnie. Wspólnie rozwiązywano wiele problemów, radzono sobie z nadmiarem pracy, klęskami żywiołowymi i brakiem wielu udogodnień. Dzisiejsza wieś w coraz większym stopniu zmienia swój obraz. Coraz więcej mieszkańców pracuje poza rolnictwem, wielu sprowadza się na wieś wybierając ją jako miejsce zamieszkania. W ostatnich latach rolnicy poszukują nowych sposobów rozwoju swojego gospodarstwa, głównie z funduszy europejskich. Wielu mieszkańców stara się znaleźć dodatkowe źródła dochodu poza rolnictwem. W znacznym stopniu zmienia się skład wiejskich wspólnot. Na wsi spotykają się ludzie zajmujący się różnymi zawodami, mający najróżniejsze spojrzenie na świat. W coraz większym stopniu potrzebna jest integracja wszystkich mieszkańców, aby mogli stać się prawdziwymi gospodarzami miejsca w którym żyją.

Wprowadzenie funduszu sołeckiego jest jednym z praktycznych kroków do wdrażania w polskim systemie ustrojowym zasady pomocniczości. Zasada ta zwana inaczej zasadą subsydiarności¹ mówi o tym, że obowiązkiem całej społeczności jest wspomaganie jej części składowych w naturalnym rozwoju. Istotnym założeniem tej zasady jest zakres tej pomocy: społeczność nie powinna ingerować w sprawy, z którymi poszczególne jednostki są w stanie poradzić sobie same, a jedynie tam gdzie pomoc jest niezbędna. Jeżeli więc wspólnoty lokalne mogą pewne funkcje wykonywać same, same decydować o swoim najbliższym otoczeniu, winno się im stworzyć do tego odpowiednie warunki.

Jak czytamy w uzasadnieniu do Ustawy o Funduszu Sołeckim, sołectwa są jednostkami o najsilniejszych więzach łączących mieszkańców i dobrze reprezentują określoną wspólnotę interesów wynikającą ze wspólnej tradycji historycznej. Interesy te – ze względu na swoją skalę – są często możliwe do zaspokojenia na poziomie niższym niż poziom gminy.

Regulacja ustawowa funduszu sołeckiego nie jest też eksperymentem. W wielu gminach już od kilku lat funkcjonują własne systemy identyfikowania i wdrażania zadań lokalnych przez aktywne rady sołeckie. Od ponad dziesięciu lat w Polsce rozwija się ruch odnowy wsi, w ramach którego samorządy gminne (wspierane niekiedy przez wojewódzkie lub rzadziej powiatowe) umożliwiają podejmowanie przez wspólnoty poszczególnych wsi inicjatyw, które służą wszechstronnemu rozwojowi miejscowości i poprawie jakości życia mieszkańców. W sołectwach, w których mieszkańcy konsekwentnie realizują przyjęty wspólnie plan odnowy i rozwoju sołectwa, a dodatkowo aktywnej pomocy udzielają im samorządy gminne, powiatowe czy samorządy województw możemy mówić o prawdziwej aktywności oddolnej. Wieś jest tam dobrym miejscem do życia. Większość problemów i spraw nurtujących mieszkańców znacznie łatwiej można rozwiązać działając wspólnie. Odwołując się do długiej tradycji wspólnych działań na wsi mieszkańcy także i dzisiaj mogą i powinni podejmować inicjatywy dla poprawy warunków życia.

Fundusz sołecki może stać się ważnym elementem wdrażania i finansowania wiejskich planów odnowy. Dzięki niemu możliwe będzie w większym stopniu budowanie tożsamości wsi,

¹ „Encyklopedia politologii” t.1, pod red. W. Sokół i M. Żmigrodzki, wyd. Zakamycze, Kraków 1999

rozwój infrastruktury technicznej i społecznej, waloryzacja krajobrazu i architektury, wykonanie przedsięwzięć publicznych i prywatnych podnoszących warunki materialne (standard życia), ale również tych wpływających na wartości niematerialne – duchowe (jakość życia) takie jak poczucie wspólnoty, współodpowiedzialność, wzorce wychowawcze, więź międzypokoleniowa.

Fundusz sołecki jest wielką szansą na podniesienie rangi wiejskich wspólnot i poczynienie kolejnego kroku w kierunku ich upodmiotowienia. Dzięki niemu mieszkańcy jeszcze bardziej staną się gospodarzami miejsca w którym żyją.

Dobre przykłady – fundusz sołecki w Gminie Inowrocław

Są gminy, które nie czekały na uchwalenie ustawy o funduszu sołeckim i już wcześniej wprowadziły taki instrument do praktyki samorządu. Wśród nich jest gmina wiejska Inowrocław. W ostatnich latach corocznie Rada Gminy przeznaczała dla każdej z rad sołeckich kwotę 5 tys. zł na wiejskie potrzeby. Ostateczne decyzje co do przeznaczenia tych środków podejmowały Zebrania Wiejskie na podstawie propozycji swojej Rady Sołeckiej. Z roku na rok sposób wydatkowania tych pieniędzy staje się coraz dojrzalszy. Niektóre wsie na początku obowiązywania systemu wydawały większość swoich pieniędzy na imprezy dożynkowe, w których duży udział środków pochłaniała konsumpcja. Taka sytuacja należy już do przeszłości. Teraz wszyscy skrzętnie liczą na co im starczy w tym roku, a co mogą zrobić w przyszłości.

Przykładem długofalowego myślenia o rozwoju jest wieś Łojewo, w której już w 2001 roku powstała społeczna strategia rozwoju wsi stawiająca na rozwój turystyki. Zakupy takie jak kosa spalinowa i materiały eksploatacyjne dla niej pozwalają na systematyczną poprawę estetyki wsi. Namioty i stoły służą organizacji imprez integracyjnych. Z tego funduszu finansowane były też nagrody dla właścicieli najpiękniejszych ogródków, upominki dla dzieci, zakup stylizowanych tablic ogłoszeniowych. W innych wsiach finansowano wyposażenie kuchni i świetlic, elementy wyposażenia świetlic środowiskowych, wyjazdy szkoleniowe i wiele innych lokalnych potrzeb. Dobra współpraca sołtysów, rad sołeckich i gminnych urzędników nie tworzy pola dla zbędnych konfliktów przy okazji wydatkowania społecznych pieniędzy.

Tablica informacyjna w Łojewie

Wyposażenie świetlicy w Miechowicach

II. Czego byśmy chcieli dla naszej wsi, a co nam wolno – co mówią przepisy?

Aby udzielić wyczerpującej odpowiedzi na tak postawione pytanie należy przeanalizować tekst źródłowy czyli ustawę z 20 lutego 2009 r. o funduszu sołeckim (dalej: ustawa o funduszu sołeckim), gdzie ustawodawca w art. 1.3 wskazuje, że środki z funduszu przeznacza się na realizację przedsięwzięć określonych we wniosku sołectwa, które są:

- **zadaniami własnymi gminy,**
- **służą poprawie warunków życia mieszkańców i**
- **są zgodne ze strategią rozwoju gminy.**

Powyższe warunki powinny być spełnione łącznie. Ponadto ustawa ta przewiduje, że środki funduszu mogą być przeznaczone na pokrycie wydatków na działania, które zmierzają do usunięcia skutków klęski żywiołowej na podstawie ustawy z 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej.

Jak z tego wynika, podstawą do ustalenia katalogu dopuszczalnych działań realizowanych w ramach funduszu sołeckiego jest ustawa o samorządzie gminnym. Zgodnie z art. 7 ustawy z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2001.142.1591 ze zm.) zadania własne gminy obejmują w szczególności sprawy:

- 1) ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej,
- 2) gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego,
- 3) wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz,
- 4) lokalnego transportu zbiorowego,
- 5) ochrony zdrowia,
- 6) pomocy społecznej, w tym ośrodków i zakładów opiekuńczych,
- 7) gminnego budownictwa mieszkaniowego,
- 8) edukacji publicznej,
- 9) kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- 10) kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
- 11) targowisk i hal targowych,
- 12) zieleni gminnej i zadrzewień,
- 13) cmentarzy gminnych,
- 14) porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej, w tym wyposażenia i utrzymania gminnego magazynu przeciwpowodziowego,
- 15) utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych,
- 16) polityki prorodzinnej, w tym zapewnienia kobietom w ciąży opieki socjalnej, medycznej i prawnej,

- 17) wspierania i upowszechniania idei samorządowej, w tym tworzenia warunków do działania i rozwoju jednostek pomocniczych i wdrażania programów pobudzania aktywności obywatelskiej;
- 18) promocji gminy,
- 19) współpracy z organizacjami pozarządowymi,
- 20) współpracy ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw.

Wyżej wymienione enumeratywnie sprawy nie wyczerpują materii, czyli zakresu dopuszczalnych działań, ponieważ przepis art. 7 ustawy należy traktować jako rozwinięcie art. 6 ust. 1. Podkreśla on charakterystyczną cechę **zadań własnych gminy**, jaką jest zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty samorządowej, czyli mieszkańców gminy.

Art. 7 ust. 1 wymienia najważniejsze z nich. Wyliczenie to nie jest kompletne, o czym świadczy użycie przez ustawodawcę zwrotu „w szczególności”. Zadania własne gmin określone są bowiem również w innych ustawach, dotyczących na przykład wypłaty dodatków mieszkaniowych (art. 9a ustawy o dodatkach mieszkaniowych) czy prowadzenia działalności kulturalnej (art. 9 ust. 2 ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, Dz. U. z 2001 r. Nr 13, poz. 123 z późn. zm.).

Planując sposoby wydatkowania środków z funduszu sołeckiego, należy wziąć zatem pod uwagę, iż zasady i sposób wykonywania zadań przez gminy unormowany jest na ogół w odrębnych aktach prawnych, spośród których wymienić należy zwłaszcza następujące ustawy i rozporządzenia:

1. **w zakresie ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej:**
 - ustawę o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
 - Prawo budowlane,
 - ustawę o gospodarce nieruchomościami,
 - ustawę o ochronie gruntów rolnych i leśnych,
 - Prawo ochrony środowiska,
 - ustawę o ochronie przyrody,
 - Prawo wodne;
2. **w zakresie gminnych dróg, ulic, placów, mostów i organizacji ruchu drogowego:**
 - ustawę o drogach publicznych,
 - ustawę o autostradach płatnych,
 - Prawo o ruchu drogowym;
3. **w zakresie wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz:**
 - Prawo wodne,
 - Prawo energetyczne,
 - ustawę o utrzymaniu czystości i porządku w gminach,
 - ustawę o odpadach;
4. **w zakresie lokalnego transportu zbiorowego:**
 - Prawo przewozowe,
 - Prawo o ruchu drogowym,
 - Prawo działalności gospodarczej,
 - ustawę o gospodarce komunalnej;
5. **w zakresie ochrony zdrowia i pomocy społecznej:**
 - ustawę o zakładach opieki zdrowotnej,
 - ustawę o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi,

- ustawę o zapobieganiu narkomanii,
- ustawę o pomocy społecznej;
- 6. **w zakresie zaspokajania potrzeb mieszkaniowych:**
 - Prawo budowlane,
 - Prawo działalności gospodarczej,
 - ustawę o gospodarce komunalnej,
 - ustawę o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy;
- 7. **w zakresie edukacji publicznej, kultury oraz kultury fizycznej i turystyki:**
 - ustawę o systemie oświaty,
 - ustawę o bibliotekach,
 - ustawę o ochronie dóbr kultury,
 - ustawę o muzeach,
 - ustawę o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
 - ustawę o kulturze fizycznej,
 - przepisy o turystyce;
- 8. **w zakresie zieleni komunalnej i zadrzewień:**
 - Prawo ochrony środowiska,
 - ustawę o ochronie przyrody;
- 9. **w zakresie cmentarzy gminnych:**
 - ustawę o cmentarzach i chowaniu zmarłych,
 - ustawę o grobach i cmentarzach wojennych (w przypadku przejęcia przez gminę opieki nad tego rodzaju cmentarzami);
- 10. **w zakresie porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej:**
 - ustawę o ochronie przeciwpożarowej,
 - ustawę o stanie klęski żywiołowej.

Można zadać pytanie czy sołtys i rada sołecka muszą znać wskazane wyżej akty prawne, aby zaplanować sposób i kierunki wydatkowania środków przyznanych im do dyspozycji w ramach funduszu sołeckiego. Raczej nie jest to w pełni możliwe. Pełne kompetencje w tym zakresie powinni posiadać pracownicy urzędu gminy. Powyższe wyliczenie ustaw ma jedynie na celu uświadomienie projektodawcom i wykonawcom funduszu sołeckiego uwarunkowań prawnych i zagrożeń jakie mogą wystąpić na etapie realizacji proponowanych działań. Znajomość tych uwarunkowań jest niezbędna już na etapie planowania zadań, kiedy konieczne stanie się zweryfikowanie możliwości wykonania danego zadania. W dodatku do poradnika zamieszczono fragmenty ustaw w celu wstępnego zapoznania się z ich tematyką.

Art. 7 ust. 2 w/w ustawy stanowi natomiast podstawę podziału zadań własnych gminy na obowiązkowe i nieobowiązkowe (fakultatywne). U podstaw tej regulacji leży próba zagwarantowania społecznościom lokalnym świadczeń publicznych na poziomie minimalnym. Realizacja obowiązku szkolnego, elementarne świadczenia z zakresu opieki społecznej to przykłady zadań, które każda gmina w cywilizowanym świecie powinna spełniać. Ustawodawca nie formułuje katalogu zadań obligatoryjnych. Zgodnie z ust. 2 obowiązkowy charakter zadań własnych określają ustawy. Jeżeli zatem ustawodawca określi konkretne zadanie jako obowiązkowe, to wówczas na gminie (jej organach) ciąży obowiązek ich wykonania, a obywatelowi przysługuje z tego tytułu określone roszczenie.

Trzeba pamiętać iż obok zadań już przez gminy wykonywanych ustawy mogą nakładać na gminy nowe zadania własne. Warunkiem legalności (i skuteczności) takich poczyną jest jednak zapewnienie gminom środków finansowych koniecznych do realizacji tych zadań. Może to polegać na zwiększeniu dochodów własnych gminy albo na przyznaniu subwencji. Przykładem jest subwencja oświatowa związana z prowadzeniem szkół przez gminy, dzięki której gmina realizuje obowiązek związany z edukacją.

Wskazanie ustaw i rozporządzeń ma na celu wykazanie jak istotna i pomocna może okazać się ich znajomość na etapie przygotowywania i wdrażania zadania wskazanego we wniosku do gminy obejmującym zadania do sfinansowania w ramach funduszu sołeckiego.

Realizacja zadań poprzez środki pochodzące z funduszu sołeckiego nakłada na sołectwo (sołtysa) konieczność choćby pobieżnej ich znajomości. Nieznajomość może znacznie utrudnić a nawet uniemożliwić zrealizowanie przedsięwzięcia. Przykładem może być sytuacja, w której wójt otrzyma wniosek na wykonanie oświetlenia drogowego (wydawałoby się że może ono zostać zrealizowane bez większych przeszkód), jednakże taka inwestycja pociąga za sobą konieczność uzyskania warunków przyłączenia do sieci energetycznej. Ich brak skutkuje niemożliwością wykonania zadania. W przytoczonym przykładzie przygotowanie wniosku powinno zostać poprzedzone sprawdzeniem czy operator wyda takie warunki, a także czy inwestor uzyska zgody innych zainteresowanych stron (tj. właścicieli gruntów sąsiadujących z inwestycją). Trzeba również pamiętać iż realizacja większych zadań inwestycyjnych wiązać się często będzie z koniecznością prowadzenia nadzoru poprzez osoby posiadające odpowiednie uprawnienia np. uprawnienia kierownika robót drogowych.

Podsumowując – nawet niepełna znajomość przepisów prawnych może być kluczem do sukcesu. Znajomość przepisów prawa na podstawowym poziomie umożliwi lepszą współpracę między sołectwem a gminą – w procedurze składania wniosków do wójta nie będą zgłaszane do realizacji zadania źle określone z punktu widzenia klasyfikacji budżetu gminy.

Praktycznym rozwiązaniem problemu znajomości przepisów prawa (lub raczej jej braku) oraz ponoszenia odpowiedzialności, poprzez dokonanie w każdej gminie podziału zadań na dwie grupy:

- **Gmina (wójt i rada gminy) – planuje i realizuje poważne, duże inwestycje, zadania drogie i skomplikowane itd.**
- **Sołectwo (rada sołecka i mieszkańcy) – wdraża zadania mniejsze, lokalne, specyficzne, nieskomplikowane itd.**

Taki podział, dokonany w każdej z gmin na zasadzie społecznego konsensusu, powinien określać katalog działań zarezerwowanych dla strategicznych kompetencji Rady Gminy.

Zadania nie wymienione w tym katalogu powinny być dostępne do wdrażania przez sołectwa. Biorąc pod uwagę zasobność gmin i dotychczasowe doświadczenia w zakresie samodzielnych działań sołectw, można pokusić się o wskazanie kierunku podziału zadań. W gminach gdzie są silne, doświadczone i aktywne sołectwa będzie można realizować zadania z szerszej palety. W wielu gminach gdzie sołectwa są słabe, jeszcze nieaktywne, społeczności wiejskie powinny zdobywać praktykę poprzez wdrażanie mniej skomplikowanych zadań.

Biorąc pod uwagę ograniczenia ustawowe można podać przykładowe zadania wskazane do realizacji w ramach środków z funduszu sołeckiego:

- 1) prowadzenie inicjatyw służących poprawie estetyki wsi oraz stanu ochrony środowiska, a w szczególności:
 - a) prowadzenie sołeckich konkursów, których celem jest podniesienie poziomu estetycznego sołectwa, promowanie ekologii wśród mieszkańców sołectwa,

- b) pielęgnację zieleni komunalnej oraz terenów użyteczności publicznej w sołectwie, np. montaż koszy na śmieci, pojemników do selektywnej zbiórki odpadów komunalnych, pojemników na zużyte baterie itp.,
 - c) wykonanie nasadzeń zieleni trwałej na terenach należących do gminy (drzew i krzewów, zakładanie trawników, oczek wodnych, skalników).
- 2) finansowanie działalności merytorycznej wiejskich świetlic środowiskowych, terapeutycznych i wiejskich, jeżeli w danym sołectwie zostały powołane.
- 3) kulturę i sport masowy (nie wyczynowy – kwalifikowany, np. klub sportowy gdzie do realizacji danej konkurencji potrzebna jest licencja jakiegoś związku nie może być finansowany ze środków sołeckich – nie ma on cech powszechności dostępu) w tym na:
- a) zakupy nagród rzeczowych i sprzętu, wspieranie inicjatywy kulturalnych, sportowych na rzecz lokalnego środowiska, prowadzonych przez placówki oświatowe, świetlice działające terenie sołectwa, uczniowskie kluby sportowe,
 - b) organizowanie przez radę sołecką uroczystości i imprez masowych (kulturalno-sportowych np. obejmujących rywalizację między dziećmi a dorosłymi, dożynki, różnego rodzaju święta np. ziemniaka, kukurydzy, kapusty) skierowanych do mieszkańców sołectwa
 - c) zakupy towarów (także stanowiących środki trwałe) – poprawiających infrastrukturę sportową, rekreacyjną lub kulturalną sołectwa, a w szczególności montaż ławek, urządzenie placów zabaw dla dzieci, zakupy wyposażenia świetlic wiejskich, klubów i sołeckich obiektów sportowych, itp.
 - d) wspieranie inicjatyw na rzecz mieszkańców sołectwa prowadzonych przez organizacje działające na jego terenie,
- 4) z funduszu sołeckiego będzie można realizować również inne zadania, np.:
- a) budowę i remont dróg gminnych, chodników, (jednakże sołectwo powinno skupić się na bieżącym utrzymaniu dróg i chodników oraz na drobnych remontach, a nie podejmować się dużych zadań inwestycyjnych będących w gestii samorządu gminy, sołectwo może realizować np. brakujące lub małe odcinki chodników itp.),
 - b) zakup sprzętu komputerowego, audio-video (dla świetlicy wiejskiej, w której prowadzone będą zajęcia z dziećmi, szkolenia dla rolników itp.),
 - c) budować, remontować i urządzać boiska, kąpieliska (małe przyświetlicowe boiska, boiska do piłki „plażowej” lub fragmenty plaż),
 - d) budować punkty oświetleniowe dróg i placów publicznych itp.(oświetlenie placu zabaw, altany, czy spacernika),
 - e) prowadzić renowację obiektów o charakterze zabytkowym,
 - f) promować gminę i sołectwo poprzez wykorzystanie niepowtarzalnych zasobów sołectwa (opracowanie folderu, broszury informującej o zabytkach, produktach lokalnych, ciekawych miejscach, szlakach),
 - g) finansować edukację (np. kursy, szkolenia, nie dotyczy prowadzenia szkół),
 - h) budować wodociągi i kanalizację (tu podobnie jak przy budowie i remoncie dróg, chodzi o małe, krótkie ale niezbędne z punktu widzenia sołectwa odcinki lub inwestycje np. podłączenie świetlicy wiejskiej do przydomowej oczyszczalni ścieków, co przyczyni się nie tylko do zmniejszenia kosztów związanych z nieczystościami płynnymi, ale również przyniesie efekt ekologiczny)
- 5) inne cele mieszczące się w kompetencjach gminy i jednostek pomocniczych określone w ustawie o samorządzie gminnym (np. realizować zadania zmierzające do zmniejszenia patologii społecznych takich jak alkoholizm)

Można tu również podać przykładowe zadania, które nie powinny być finansowane z funduszu sołeckiego:

- 1) działalność statutowa placówek oświatowych;
- 2) działalność kościołów wyznaniowych;
- 3) działalność gospodarcza prowadzona przez osoby fizyczne lub osoby prawne;
- 4) zakupy alkoholu, papierosów i innych używek.

Reasumując można by powiedzieć, że katalog zawarty w art. 7.1 ustawy o samorządzie gminnym nie ma charakteru zamkniętego co powoduje, że każde zadanie mieszczące się w tym katalogu lub wymienione w innych przepisach można traktować jak zadanie, które może być zrealizowane i sfinansowane ze środków funduszu sołeckiego. Musimy pamiętać jednak o tym, by te zadania nie były realizowane „na majątku”, który nie stanowi własności gminy. Ponadto realizacja tych zadań nie może naruszać przepisów prawa. Oznacza to, że nie można wybudować lub wyremontować chodnika, który nie stanowi własności gminy, ale oczywiście można przeprowadzić dożynki sołeckie na gruncie nie będącym własnością gminy. Zadania „twarde” takie jak nowa inwestycja czy remont muszą być zrealizowane „na majątku” gminy, natomiast zadania „miękkie” nie muszą spełniać tego wymogu (np. sfinansowanie szkolenia w remizie strażackiej, która jest własnością OSP).

W nielicznych przypadkach, pewnym ograniczeniem będzie brak możliwości realizowania zadania poza terenem sołectwa – za wyjątkiem wyjazdów na targi lub inne imprezy, których celem będzie promocja gminy, sołectwa lub produktów (wyrobów i produktów tradycyjnych).

Warto w tym miejscu przypomnieć, że warunki wskazane w art. 1 ust. 3 ustawy o funduszu sołeckim muszą być spełnione kumulatywnie. Oznacza to, że zgłoszone zadanie musi być zadaniem własnym gminy, musi sprzyjać poprawie warunków życia mieszkańców i być zgodne ze strategią rozwoju gminy – warunki te muszą być spełnione łącznie. Jeżeli ten warunek nie jest dochowany – wójt burmistrz lub prezydent zobowiązany jest odrzucić wniosek sołectwa.

Kolejnym istotnym zagrożeniem przy realizacji zadań z funduszu sołeckiego może być ustawa Prawo zamówień publicznych, ponieważ w myśl tej ustawy należy stosować odpowiednie procedury mające na celu wyłonienie wykonawcy zadania lub dostawcy usług. W tym zakresie konieczna będzie współpraca z urzędem gminy, który po otrzymaniu wniosków i ich przeanalizowaniu pod kontem zakresu i skali zamówień poinformuje sołectwo czy dane zakupy towarów lub usług muszą być poprzedzone procedurą mającą na celu wyłonienie wykonawcy, czy też można będzie nabyć usługę lub dokonać zakupu nie stosując ustawy, lub stosując tryb

uproszczony (z wolnej ręki). Jest tu jednak konieczna bardzo dobra współpraca na linii urząd – sołectwo. Takie podejście usprawni wydawanie środków z funduszu sołeckiego.

W sytuacji konieczności przeprowadzenia postępowania o udzielenie zamówienia publicznego przez urząd można przeprowadzić następującą procedurę. Przykładowo – ponieważ do realizacji remontów świetlic w kilku sołectwach niezbędne będą (zgodnie z wnioskami sołectw) materiały budowlane, przeprowadzone postępowanie wyłoni dostawcę np. hurtownię X, z której sołtysi na podstawie upoważnień i przedłożonych specyfikacji odbierać będą materiały niezbędne do remontu.

Współpraca między urzędem a sołectwem powinna zacząć się natychmiast po podjęciu przez Radę Gminy uchwały o wyodrębnieniu w budżecie gminy środków stanowiących fundusz sołecki. Przygotowywanie wniosków do funduszu sołeckiego powinno mieć charakter wspólnego działania urzędu i społeczności danego sołectwa. Dotyczy to takich spraw jak konieczność uwzględnienia różnego rodzaju uwarunkowań prawnych, sporządzenia odpowiedniego kosztorysu zadania i sprawdzenia celowości zadania w kontekście jego związku z gminnymi dokumentami planistycznymi.

Dodatkowe ograniczenia w zakresie wydatkowania środków z funduszu sołeckiego mogą być związane z koniecznością posiadania odpowiednich zezwoleń przewidzianych prawem np. nie będzie możliwe wydatkowanie środków na budowę placu zabaw bez posiadania niezbędnych dokumentów lub braku możliwości ich uzyskania. Środki przekazane sołectwom, jak zostało wcześniej wskazane, są częścią finansów publicznych i jako takie muszą podlegać wszystkim rygorom prawa.

W tym miejscu należy wyjaśnić, iż fundusz sołecki stanowi część budżetu gminy, wobec czego rada gminy zachowuje kontrolę nad przeznaczeniem środków przez sołectwa, co w skrajnym przypadku braku konsekwencji w postępowaniu rady, może oznaczać, iż wskazane zadania nie będą miały odzwierciedlenia w budżecie i nie zostaną zrealizowane.

Jednakże równie mocno należy w tym miejscu podkreślić, że rada podejmując stosowną decyzję i wyodrębniając w budżecie gminy środki stanowiące fundusz sołecki, daje jednostkom pomocniczym (sołectwom) przyzwolenie do przygotowania wniosków. Stanowi to ważną przesłankę do przyjęcia przez radę propozycji sołeckich do budżetu w czasie podejmowania uchwały budżetowej. Wnioski po przekazaniu do wójta i ich pozytywnej weryfikacji pod kątem braku naruszeń przepisów ustawowych, muszą się znaleźć w projekcie budżetu.

Podstawowym i jak się wydaje największym ograniczeniem w zakresie wydatkowania środków z funduszu sołeckiego jest wysokość środków finansowych przeznaczonych na dane sołectwo. Trudno sobie wyobrazić wykonanie zadania kilkakrotnie droższego od posiadanej kwoty. Co prawda ustawodawca nie zakazał finansowania tegoż zadania z innych źródeł, jednak zgłoszenie do realizacji wniosku z zadaniami przekraczającymi wysokość środków przyznanych danemu sołectwu może zostać odebrane jako próba „wyłudzenia” dodatkowych pieniędzy. Barię dla takich sytuacji może być to, że po analizie wniosku poprzez wójta lub burmistrza, wniosek ze względu na złe oszacowanie kosztów zostanie odrzucony w terminie 7 dni od jego przedłożenia (zgodnie z ustawą o funduszu sołeckim). Konieczne jest zatem racjonalne podejście w tym zakresie ze strony sołectw.

W przypadku dokonania wcześniejszych uzgodnień pomiędzy sołectwem a wójtem może dojść do tożądaney sytuacji, w której zadanie zgłoszone we wniosku będzie realizowane przy udziale innych środków. Niech przykładem będzie termomodernizacja świetlicy – na ten cel samorząd może uzyskać dofinansowanie np. z wojewódzkiego funduszu ochrony środowiska co spowoduje obniżenie kosztów ponoszonych przez gminę.

Wobec liczby sołectw w skali gminy i zakresu zgłaszanych zadań nie jest możliwe powierzenie wydatkowania wszystkich środków bezpośrednio sołectwom. Rada gminy zgodnie

z art. 39.4 ustawy o samorządzie gminnym udzieli upoważnienia sołtysowi, jako organowi wykonawczemu jednostki pomocniczej jakim jest sołectwo, stosownie do racjonalnie określonego zakresu zadań możliwych do zrealizowania przez sołtysa, radę sołecką i wreszcie całą społeczność.

Taka decyzja nie spowoduje jednak zwolnienia wójta z nadzorowania i kontrolowania wydatkowania środków publicznych przez sołtysów. Można upoważnić do wdrażania zadań sołtysów, ale kontrola finansowa nad przedsięwzięciem pozostanie w gestii urzędu. Upoważnienie jest dobrym rozwiązaniem, ponieważ spowoduje konieczność dokładniejszego przygotowywania wniosku – nie będzie możliwe przedstawienie wniosku ze zbyt niskim budżetem, gdyż to sołtys miałby kłopoty z jego zrealizowaniem. Taki system sprawi też, że inwestycje będą wykonywane w dużym zakresie przez samych mieszkańców, co jest zgodne z założeniami ustawodawcy.

Można tu bowiem dostrzec podwójne zagrożenie. Z jednej strony nie można zagwarantować, że władze sołectwa będą miały na tyle dobrą znajomość przepisów prawa finansów publicznych, by działając samodzielnie nie popełnić nieświadomie błędów skutkujących odpowiedzialnością z tytułu naruszenia dyscypliny finansów publicznych. Z drugiej zaś strony można obawiać się o wydolność systemu kontroli w wykonaniu regionalnych izb obrachunkowych w sytuacji wzrostu liczby podmiotów podlegających kontroli. Trzeba w tym miejscu powiedzieć iż odpowiedzialność za wydatkowanie nadal spoczywać będzie, zgodnie z art. 60 ust. 1 i ust. 2 pkt 3 ustawy o samorządzie gminnym, na wójcie, burmistrzu, prezydencie, który odpowiada za prawidłową gospodarkę finansową gminy i w tym zakresie dokonuje wydatków budżetowych.

W pewnych sytuacjach ograniczeniem wydatkowania środków może być niezgodność zgłaszanego zadania ze strategią rozwoju gminy, czy posiadanymi przez większość sołectw planami odnowy. Wątpliwości może budzić to, że plany były często tworzone jedynie z myślą o funduszach z Odnowy Wsi – teraz może być z tego problem!

W niektórych gminach pewnego rodzaju ograniczeniem w realizacji zadań z funduszu sołeckiego może być postawa wójta, burmistrza jako osoby zarządzającej w praktyce budżetem gminy. Z uwagi na fakt, iż fundusz sołecki jest częścią budżetu gminy to wójt /burmistrz dysponuje pieniędzmi funduszu sołeckiego, to od niego zależeć będzie, kiedy, w którym miesiącu danego roku urząd gminy uruchomi pieniądze, przeprowadzi procedury związane zamówieniami publicznymi i zakupi towary lub usługi ujęte we wniosku. W takiej sytuacji dużo będzie zależało od aktywności mieszkańców, sołtysa i radnych (którzy powinni sprawować nadzór nad postępowaniem w realizacji). Kluczowym czynnikiem będzie umiejętność współpracy różnych elementów społeczeństwa obywatelskiego – poczynwszy od momentu opracowywania wniosku, poprzez jego realizację, a skończywszy na rozliczeniu.

Nie można dopuścić do sytuacji, w której fundusz sołecki stanie się jedynie wnioskiem do budżetu realizowanym przez urząd – zaprzecza to idei dla których realizacji powstał.

III. Kto decyduje o tym na co można wydać pieniądze z funduszu sołeckiego?

Z analizy ustawy o funduszu sołeckim wynika, że jedynym właściwym organem, który bezpośrednio podejmuje decyzje na co zostaną wydane środki jest zebranie wiejskie. To ono zgodnie z art. 4 w/w ustawy z inicjatywy sołtysa, rady sołeckiej lub co najmniej 15 pełnoletnich mieszkańców sołectwa podejmuje uchwałę, w której wskaże przedsięwzięcie lub przedsięwzięcia przewidziane do realizacji na obszarze sołectwa. Jednakże fundamentalna będzie tu inicjatywa, która pośrednio decyduje o rodzaju przedsięwzięcia. Prawo inicjatywy ogranicza się do trzech grup – sołtysa, rady sołeckiej lub piętnastu pełnoletnich mieszkańców sołectwa. Ustawodawca wskazał zamknięty katalog podmiotów co miało wyeliminować podjęcie uchwał przez zebranie wiejskie na podstawie nie przeanalizowanych i źle przygotowanych wniosków. Może jednakże wystąpić sytuacja, w której każdy ze wskazanych wyżej podmiotów złoży wniosek – wtedy zebranie wiejskie zgodnie ze swoim statutem będzie musiało poprzez głosowanie przyjąć do realizacji tylko jeden.

Należy podkreślić fakt, iż każdy przedkładany na zebraniu wniosek musi spełniać wymogi formalne zawierając informacje o rodzaju przedsięwzięcia wraz z oszacowaniem kosztów w sposób możliwie jak najbardziej czytelny, aby organ mógł dokonać ich podziału zgodnie z klasyfikacją budżetową na działy, rozdziały i paragrafy oraz uzasadnić potrzebę wydatkowania.

Wpływ na to, na co można wydać środki z funduszu sołeckiego ma również wójt, burmistrz, czy prezydent, który zobowiązany jest odrzucić wniosek nie spełniający warunków zawartych w ustawie o funduszu sołeckim, oraz rada gminy, która może nie przyjąć do realizacji wskazanego przez sołectwo przedsięwzięcia.

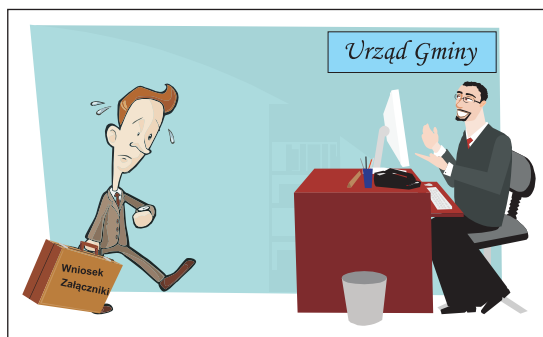
Jak się wydaje rada uchwalając budżet gminy może odrzucić wniosek sołectwa, jedynie w przypadku gdy uzna, że zadania, które sołectwo chce realizować nie spełniają warunków, które zostały określone w ustawie o funduszu sołeckim (np. wniosek dotyczy remontu ogrodzenia prywatnej działki, czy też wymiany okien w budynku nie należącym do mienia komunalnego). Taka sytuacja będzie oczywiście sytuacją wyjątkową, ponieważ wcześniej weryfikacji wniosku dokonał wójt. Taki specyficzny przypadek wystąpi w sytuacji, gdy zmieni się stan formalno-prawny w czasie pomiędzy wpisaniem zadań do projektu budżetu, a momentem podejmowania uchwały budżetowej (np. okaże się że nie ma sensu remontowanie remizy strażackiej gdyż jednostka OSP podjęła uchwałę o rozwiązaniu i niema innego pomysłu na zagospodarowanie i przeznaczenie pomieszczeń).

Kolejny raz wymaga podkreślenia fakt, iż po wyodrębnieniu środków na fundusz sołecki i nie odrzuceniu wniosku sołectwa przez wójta na początku procedury, co skutkuje wpisaniem go do projektu budżetu, rada powinna taki budżet uchwalić.

Uchwalenie środków na fundusz sołecki w ramach budżetu gminy wiąże się z zachowaniem zasad wskazanych w ustawie o finansach publicznych, co oznacza w praktyce, iż każde przedsięwzięcie musi zostać dobrze oszacowane z podziałem jego realizacji na zakupy materiałów i usługi a następnie zapisane w odpowiednim dziale i paragrafie budżetu (np. zadanie: remont placu zabaw, całkowity koszt 10.000,00 zł, materiały 5.400,00 zł, wykonawstwo (usługa) 4.600,00).

Podmioty uprawnione do przedstawienia wniosku zebraniu wiejskiemu powinny wcześniej porozumieć się z urzędem i wspólnie dokonać wyceny zadania lub zadań, które następnie zostaną złożone i uchwalone przez zebranie wiejskie.

Kolejnym istotnym z punktu realizacji i finansowania działań przez fundusz sołecki jest ich związek z obowiązującymi dokumentami planistycznymi takimi jak strategia rozwoju gminy wieloletni plan inwestycyjny i inne np. plan odnowy miejscowości. Przyjmując wprost zapis ustawy o funduszu sołeckim, brak zgodności z w/w dokumentami powoduje odrzucenie wniosku przez wójta burmistrza prezydenta. Należy przypomnieć, że art. 1.3 ustawy o funduszu sołeckim stanowi, że przedsięwzięcie musi być zadaniem własnym służącym poprawie warunków życia oraz zgodnym ze strategią rozwoju gminy rozumianą jako dokument planistyczny. Trudno by było uzasadnić konieczność i zasadność przedsięwzięcia, które nie będzie miało odzwierciedlenia w strategii lub w uchwalonym poprzez zebranie wiejskie planem odnowy miejscowości.

Kolejnym ważnym dokumentem planistycznym z punktu konieczności uzasadnienia realizowanego przedsięwzięcia, będzie postulat wpisywania się zadań finansowanych z funduszu sołeckiego w wieloletni plan inwestycyjny (WPI), który jest częścią składową budżetu. Jednakże brak odzwierciedlenia zadania w WPI nie może stanowić podstawy do jego odrzucenia przez wójta lub radę gminy. Zazwyczaj wieloletnie plany inwestycyjne zawierają zapisy realizacji dużych zadań, których wdrażanie przewidziane jest na kilka lat.

IV. Mieszkańcy, sołtys, radni i wójt – kto za co odpowiada?

Określając zakres odpowiedzialności poszczególnych podmiotów wskazówek należy przede wszystkim szukać w ustawie o funduszu sołeckim i ustawie o samorządzie terytorialnym. Zgodnie z ustawą o samorządzie terytorialnym sołectwo – to jednostka pomocnicza gminy, której siedzibą jest zazwyczaj wieś sołecka, jednak duże sołectwa mogą składać się nawet z kilku wsi. W gminach miejskich odpowiednikiem sołectwa jest osiedle (ewentualnie dzielnica). Obszar, zakres działania sołectwa i jego organów określa rada gminy w statucie. Organem stanowiącym i kontrolnym jest zebranie wiejskie (zebranie ogółu mieszkańców), wykonawczym – sołtys, który ma prawo do brania udziału i występowania na forum rady gminy (nie ma on jednak tam prawa głosu). Organem doradczym jest zaś rada sołecka.

Przytoczone akty prawne wskazują, że rola mieszkańców sprowadza się do:

1. Wyjścia z inicjatywą co do wskazania przedsięwzięcia przewidzianego do realizacji – tu występuje konieczność spełnienia obligatoryjnego uczestniczenia w tym akcie 15 pełnoletnich mieszkańców sołectwa.
2. Podjęcia uchwały przez zebranie wiejskie (zgodnie ze statutem sołectwa) o rodzaju przedsięwzięcia, jego kosztach wraz z uzasadnieniem dla jego realizacji.
3. Sprawowania kontroli nad realizacją przedsięwzięcia.

W myśl przepisów zakres zadań sołtysa sprowadza się do następujących działań :

1. Wyjścia z inicjatywą co do wskazania przedsięwzięcia przewidzianego do realizacji,
2. Przekazania wniosku w terminie do 30 września wójtowi, burmistrzowi lub prezydentowi.
3. Odwołania się od decyzji o odrzuceniu wniosku przez wójta burmistrza prezydenta w terminie 7 dni od otrzymania tej informacji, w celu podtrzymania wniosku, kierując go do rady gminy za pośrednictwem wójta, burmistrza, prezydenta,
4. nadzorowania realizacji przedsięwzięcia jako organu wykonawczego sołectwa, lub po uzyskaniu upoważnienia od rady gminy wykonawcy przedsięwzięcia.

Rada sołecka jako organ doradczy posiada następujące zadania :

1. Wyjścia z inicjatywą co do wskazania przedsięwzięcia przewidzianego do realizacji,
2. Doradzania, opiniowania zadań.

Mówiąc powyżej o wyjściu z inicjatywą należy stwierdzić, że inicjatywa nie kończy się tylko na samym pomysle przedsięwzięcia, ale również na jego „budżetowaniu” czyli wskazaniu kwoty z podziałem na usługi, zakup materiałów oraz uzasadnieniu konieczności realizacji danego przedsięwzięcia i wskazaniu efektu – rezultatu jaki uzyskamy dzięki jego realizacji.

Zakres kompetencji wójta/ burmistrza/ prezydenta sprowadza się do następujących kwestii:

1. przygotowuje kierunki rozwoju-strategie rozwoju,
2. posiada uprawnienie do przygotowania projektu uchwały o wyodrębnieniu w budżecie gminy środków stanowiących fundusz sołecki i przedstawia go radzie gminy celem uchwalenia w terminie do 31 marca roku poprzedzającego rok budżetowy,

3. w terminie do 31 lipca roku poprzedzającego rok budżetowy przekazuje informacje sołtysom o wysokości środków dla danego sołectwa,
4. do 30 września przyjmuje od sołtysów wnioski,
5. w terminie 7 dni od otrzymania wniosku od sołectwa przyjmuje lub odrzuca wniosek,
6. pośredniczy w przekazaniu odrzuconego, a podtrzymanego przez sołtysa wniosku do rady gminy
7. przygotowuje projekt uchwały budżetowej zawierający przyjęte i podtrzymane przez radę gminy wnioski sołeckie,
8. jako wykonawca budżetu realizuje przedsięwzięcia wskazane przez sołectwa w funduszu sołeckim,
9. sprawuje nadzór finansowy między innymi nad celowością i sumiennością wydatkowania środków z budżetu.

Odpowiedzialność oraz zakres działań rady:

1. uchwała strategię gminy oraz inne dokumenty planistyczne np. wieloletnie plany inwestycyjne,
2. przygotowuje zgodnie ze statutem uchwały o wyodrębnieniu w budżecie gminy środków stanowiących fundusz sołecki i przyjmuje ją na sesji rady gminy w terminie do 31 marca roku poprzedzającego rok budżetowy,
3. rozpatruje odrzucone przez wójta, a podtrzymane przez sołtysa wnioski w terminie 30 dni od dnia jego otrzymania,
4. podejmuje uchwałę budżetową.

Czytane wprost przepisy sugerują, że rola mieszkańców kończy się już po uchwaleniu wniosku z listą zadań do sfinansowania w ramach funduszu sołeckiego. Pojawia się jednak pytanie jak będziemy się uczyli samorządności i budowali społeczeństwo obywatelskie ograniczając rolę mieszkańców do uchwalenia listy pobożnych życzeń pod adresem „władzy gminnej” (niestety mechanizmy wdrażania odnowy wsi i Leadera także umożliwiają popełnienie takiego błędu w niektórych środowiskach).

Aby uchronić fundusz sołecki od biurokratyzacji a mieszkańców wielu gmin od dalszego ubezwłasnowolnienia przez władze samorządowe (co polega na zaniechaniu prób włączenia ich do realizacji wspólnych zadań), trzeba wdrożyć praktyczne mechanizmy włączenia ludzi w realizację zgłaszanych przez nich zadań i ponoszenia przez nich odpowiedzialności za swoje decyzje. To oznacza wypracowanie na poziomie gminy sposobów wydatkowania przynajmniej części pieniędzy przez liderów wiejskich – sołtysa i radę sołecką. Z uwagi na szczupłość środków pożądane byłoby także umożliwienie realizacji części zadania siłami własnymi mieszkańców. Po spełnieniu wymogów prawa, tutaj właśnie jest potrzebny rozsądny i praktyczny podział na zadania wdrażane przez sołtysa i zadania realizowane przez urząd gminy (czyli wójta zlecającego zadania swoim urzędnikom).

V. Co to znaczy planować strategicznie?

Powszechnie stosowaną metodą świadomego wspierania rozwoju społeczności lokalnych jest opracowywanie dokumentów planistycznych w postaci strategii rozwoju.

Strategia rozwoju lokalnego jest sposobem świadomego osiągania założonych celów poprzez planowanie rozwoju i sterowanie tym rozwojem, przy jednoczesnym zaangażowaniu się w proces realizacji podejmowanych w tym celu zadań.

Przyjęcie właściwej strategii pozwala osiągnąć lepszą efektywność działań, zapewnić właściwą koordynację, zmniejszyć ryzyko i lepiej wykorzystać zasoby. Jedną z istotnych cech planowania strategicznego jest połączenie dwóch poziomów zorganizowanego działania ludzi i społeczeństw tj. wymogu bieżącego zaspokajania potrzeb i jednocześnie konieczności poszukiwania środków prowadzących do poprawy sytuacji w przyszłości. Planowanie strategiczne musi uwzględnić dwa plany czasowe – perspektywę krótkoterminową i długoterminową. Przygotowanie przez mieszkańców miejscowości długofalowego programu rozwoju (czyli strategii), opartego na wypracowanej wspólnie wizji może być ważnym krokiem na drodze prowadzącej do odczuwalnej poprawy życia mieszkańców. Przykładem takiego programu rozwoju jest „Plan Odnowy Miejscowości”.

Przygotowanie takiego planu strategicznego stanowi warunek pozyskania środków z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-13 przeznaczonych na działanie „Odnowa i rozwój wsi”. Konkretny „Plan Odnowy Miejscowości” powinien uwzględniać różne zadania odnoszące się do poszczególnych obszarów życia naszej wsi. Obok propozycji projektów inwestycyjnych wymagających dużych funduszy, których nie sposób zrealizować bez zaangażowania środków publicznych, powinien też uwzględniać zadania, których zrealizowanie zależy przede wszystkim od inicjatywy samych mieszkańców. Zorganizowanie wspólnych spotkań dla młodszych i starszych, wspólnego wyjazdu, turnieju sportowego, uporządkowanie terenu, naprawa ławek w parku – nie wymaga wielkich funduszy, ale inicjatywy i aktywności mieszkańców. Plan odnowy miejscowości powinien zawierać zarówno ważne zadania inwestycyjne, jak i takie, które mogą wykonać sami mieszkańcy.

Byłoby optymalnie dla efektywności działania społeczności, gdyby wdrażanie zadań z planu odnowy miejscowości mogło odbywać się zarówno poprzez finansowanie ze źródeł PROW jak i z funduszu sołeckiego. Będzie to możliwe w tych sołectwach, gdzie taki plan odnowy został opracowany i przyjęty do realizacji.

Wdrażanie zadań finansowanych z funduszu sołeckiego i realizacja planu odnowy naszej wsi będzie okazją dla wzmocnienia fundamentów naszej społeczności. Wspólne zaplanowanie zadań większych i mniejszych, ustalenie wieloletniej współpracy z samorządem gminy oraz podział zadań, ról i odpowiedzialności wśród mieszkańców przyczyni się do rzeczywistego uruchomienia aktywności służącej rozwojowi całej wsi.

Plan strategiczny powstaje w trakcie społecznego procesu, angażującego liczne grono liderów społeczności lokalnej. Z tego względu planowanie strategiczne musi być traktowane jako rezultat i jako proces. Obie te cechy są ważne dla rezultatów planowania. Wnioski z procesu planowania będą dla nas wytyczną do działania, a przemyślenia i nawiązane pozytywne relacje, które są nieodłączną częścią procesu tworzenia wizji rozwoju, będą dobrze służyć współpracy przy realizacji planu.

Praktyka stosowana w zakresie tworzenia planów strategicznych dla społeczności lokalnych dowodzi, że nie istnieje jedyna skuteczna metoda budowania strategii rozwoju – nie istnieje jeden wzorcowy model procesu planowania strategicznego. Należy także przyjąć, że nie ma dwóch identycznych planów strategicznych, każda społeczność ma swój indywidualny charakter, a każde sołectwo i gmina ma inne zasoby i funkcjonuje w innym otoczeniu. Doświadczenie uczy, że warunkiem opracowania skutecznej strategii jest dominujący udział w pracach nad strategią lokalnych liderów społeczności lokalnej. Uczestnictwo osób identyfikowanych jako liderzy społeczności lokalnej jest trudne do przeceniania. Lider inicjuje i wspiera proces samoorganizowania się społeczności lokalnej w celu podejmowania działań przyspieszających społeczny i gospodarczy rozwój. Jednym z jego ważnych zadań jest rozbudzenie wzajemnego zaufania i wiary w sens współpracy.

Ważnym elementem procesu budowy strategii rozwoju (która, jak widać, może się nazywać planem odnowy miejscowości) jest udzielenie sobie odpowiedzi na takie pytania jak:

Jakie wieś pełni funkcje? Jakie potrzeby mieszkańców musi zaspokajać? Kim są mieszkańcy?

Produkcja rolnicza to wciąż najważniejsza funkcja większości polskich wsi. Trzeba jednak pamiętać, że praktycznie wszystkie gminy wiejskie i miejsko-wiejskie otaczające większe miasta stają się dzisiaj tzw. „sypialniami”, a wielu mieszkańców miast kupuje te tereny w celu znalezienia dobrego miejsca do zamieszkania. Jeżeli wieś jest dobrym miejscem do życia dla ludzi z zewnątrz, pod pewnymi warunkami może też stać się niezłym miejscem do życia dla „starych” mieszkańców. Trzeba jednak ten walor sobie uświadomić i uzupełnić to, czego jeszcze mieszkańcom brakuje. Istnieje też duża grupa wsi, dla których przeważającą zaczyna być funkcja turystyczna, stanowiąca główne źródło utrzymania mieszkańców. Jeszcze kilkanaście lat temu odpowiedź na pytanie kim są mieszkańcy byłaby oczywistą – rolnicy i członkowie ich rodzin. Dzisiaj sytuacja jest znacznie bardziej zróżnicowana. Nawet w rodzinach rolniczych obok „typowych rolników” (osób utrzymujących się głównie z rolnictwa), wielu jest emerytów, osób pracujących poza gospodarstwem a niekiedy osoby bezrobotne. Na wsi pojawili się dzisiaj nowi mieszkańcy, z których wielu nie jest zainteresowanych włączeniem się w życie nowej społeczności, jednak zdarzają się i tacy którzy w nowym miejscu zamieszkania chcą podjąć się nowych wyzwań. Tak tworzą się gospodarstwa agroturystyczne, wśród nowych mieszkańców znaleźć można twórców, sportowców, przedsiębiorców, osoby wiedzące jak powołać i prowadzić zarówno firmę jak i organizację pozarządową. W interesie wszystkich jest więc dowiedzieć się kim są dzisiaj mieszkańcy naszej miejscowości i spróbować wykorzystać ten potencjał.

Dyskusja mieszkańców o wspólnej przyszłości ułatwi właściwe planowanie, potrzebne do tego, aby **dobrze wydać pieniądze zarówno z funduszu sołeckiego jak i z odnowy wsi**. Wydatki realizowane z tych funduszy i z innych źródeł powinny się uzupełniać i w perspektywie kilku lat tworzyć nową jakość życia na wsi.

Jak planować?

Jak już wiemy strategia rozwoju lokalnego jest sposobem osiągania wyznaczonych celów przez świadome sterowanie rozwojem.

Opracowanie strategii lokalnej grupy działania to przede wszystkim rozbudowany proces społecznej debaty. Aby planowanie miało sens musimy przyjąć, że „skuteczna strategia to wdrożona strategia”. Warunkiem stworzenia skutecznej strategii jest:

LEADER, Odnowa Wsi a fundusz sołecki

Zarówno Odnowa Wsi jak i LEADER wskazują społeczność wiejską jako podmiot działań. Podobnie ma się rzecz w przypadku funduszu sołeckiego. Wspólna cechą jest też zaangażowanie samych mieszkańców, tzw. partycypacyjne i oddolne podejście na najniższym poziomie. Zarówno w przypadku odnowy wsi jak i lokalnych grup działania w podejściu LEADER pojawiają się przedsięwzięcia integrujące mieszkańców wsi, poprawiające standard i jakość ich życia. Wieś podlega coraz szybszym i różnorodnym zmianom, a omawiane programy poprzez swój uzupełniający się charakter stwarzają szansę dla samych mieszkańców na poszukanie nowego wspólnego pomysłu na wieś jako dobrego miejsca do życia.

- uspołecznienie procesu budowania założeń strategii, określania celów i doboru narzędzi realizacji planów,
- uznanie, że proces budowania strategii, aktywizujący społeczność lokalną, jest tak samo ważny jak efekt końcowy w postaci dokumentu,
- wyłonienie w społeczności lokalnej „autorów strategii”, którzy czują się odpowiedzialni za zainicjowanie procesu, treść strategii i jej realizację.

W praktyce oznacza to, że rozwój obszarów wiejskich, świadomie wspomagany przez samorządy lokalne, wymaga włączenia społeczności lokalnej:

- na etapie identyfikowania problemów
- na etapie poszukiwania sposobów ich rozwiązania,
- na etapie realizacji programów rozwojowych.

Warunki te spełnia także mechanizm wdrażania funduszu sołeckiego.

Udział społeczności w procesie formułowania celów i zadań, jest koniecznym warunkiem zaangażowania tej społeczności w proces realizacji zadań wynikających z planu rozwoju.

Dwa podejścia do budowania strategii

Odpowiedź na pytanie: Jaką metodą opracować strategię rozwoju, wydaje się być bardzo oczywista. Powyższe uwagi jednoznacznie wskazują na potrzebę zaangażowania (partycypacji) mieszkańców terenu, na którym ma być realizowana strategia. Często jednak w praktyce z różnych powodów strategie powstają bez szerokiego udziału mieszkańców. Należy więc przypomnieć wady i zalety różnych metod planowania.

Czy władze, eksperci mogą wiedzieć lepiej?

Pomimo powszechnej wiedzy o poprawności angażowania mieszkańców podczas budowy strategii, w wielu miejscach w Polsce przedstawiciele lokalnych samorządów traktują udział mieszkańców jako niezbędny dodatek do tekstu strategii.

Powszechne zniechęcenie koniecznością tworzenia kolejnych „pułkowników” – dokumentów o charakterze planów (plany strategiczne, plany zagospodarowania przestrzennego, plany rozwoju lokalnego, wieloletnie plany inwestycyjne itd.), skłania wiele samorządów – gmin i powiatów do zlecenia za minimalną możliwą kwotą opracowania takich planów i nie wywoływania kolejny raz „niepotrzebnego zamieszania”. Niestety praktyka ta jest tak powszechna, że w wielu miejscach dzieje się to przy pełnej aprobachie rad gmin i powiatów oraz innych

podmiotów reprezentujących lokalną społeczność. Uczciwie należy przyznać, że niedoskonałość pierwszych miesięcy wdrażania funduszy strukturalnych, w tym konieczność dostosowania (dopisywania) kolejnych elementów w strategiach lub wieloletnich planach inwestycyjnych (kiedy np. zamierzamy wybudować ogrodzenie wokół wiejskiego boiska), do pewnego stopnia usprawiedliwia takie postawy. Tak więc lokalne władze często wiedzą lepiej, że szkoda czasu mieszkańców na strategie! (bo i tak zaraz trzeba je nowelizować, a życie i tak pójdzie swoją drogą). Jest jeszcze inna argumentacja wójtów i burmistrzów – coraz silniejsza po zmianie ordynacji i bezpośrednich wyborach – to mnie bezpośrednio ludzie wybrali abym zarządzał.

Władze mogą też zdecydować, że wyznaczanie kierunków winno odbywać się z udziałem profesjonalistów – ekspertów, z większym lub mniejszym zaangażowaniem lokalnych urzędów i instytucji odpowiedzialnych za poszczególne dziedziny życia społecznego i gospodarczego. Taka metoda ekspercka lub ekspercko – konsultacyjna wymaga zwykle mniej czasu niż w metodach pełnego, szerokiego uczestnictwa mieszkańców. Może się jednak okazać, że eksperci przyniosą dla danego terenu rozwiązania, które nie do końca w tym miejscu pasują.

Metoda uczestnicząca: trwa dłużej, jest trudniejsza, ale warto...

Zaangażowanie społeczności lokalnej w proces planowania jest jedną z najważniejszych zasad w programie LEADER i Odnowie Wsi. Wymagania ustawy o funduszu sołeckim także zakładają dominującą rolę mieszkańców w określaniu kierunków wydatkowania środków przysługujących z mocy tej ustawy sołectwu.

Słynne powiedzenie: „plan jest niczym, planowanie jest wszystkim” ma w planowaniu strategii szczególne zastosowanie. Proces planowania, w którym uczestniczy możliwie wielu mieszkańców, daje szansę na odnowienie aktywności ludzkiej i włączenie się ich w bezpośrednią realizację, w dokonywanie zmian w swoim najbliższym otoczeniu. Należy tu wziąć pod uwagę niezwykle pozytywne przykłady pobudzania aktywności społeczności sołeckich w programie Odnowy Wsi. Dziesiątki, o ile nie setki sołectw w Polsce uruchomiło doskonałe przedsięwzięcia, wybudowało boiska, place zabaw dla dzieci, wyremontowało świetlice, kawiarenki internetowe itp. zaczynając od opracowania przez mieszkańców planu odnowy i rozwoju sołectwa.

Środowiska wiejskie różnią się od mieszkańców terenów zurbanizowanych bezpośrednią formą kontaktów międzyludzkich. Na wsi wszyscy się znają, tradycyjnie wykonywali

podobne zajęcia, interesowali się sytuacją i losem innych członków społeczności. Takie relacje to naturalne podłoże do samoorganizacji i współpracy. Po przemianach lat dziewięćdziesiątych pojawiła się szansa na autentyczne wiejskie organizacje, jednak na przeszkodzie rozwoju staje dzisiaj coraz większe zróżnicowanie polskiej wsi. Obok wielkich gospodarstw rolnych (zbliżających się do tzw. „modelu farmerskiego”), wiele jest małych nie dających wystarczających dochodów. Obok niewielkiej grupy zamożnych pojawia się znaczna część ubogich, lub wręcz zbliżających się do granicy egzystencji (co jest na polskiej wsi zjawiskiem niespotykanym od dziesięcioleci!) Obok „starych mieszkańców wsi – rolników” pojawiają się nowi, którzy wyprowadzają się z dużych aglomeracji i centrów miast, przenoszą się na wieś szukając tam lepszego miejsca do życia. Obok tradycyjnej funkcji produkcji żywności, wieś staje się więc atrakcyjnym miejscem zamieszkania, wypoczynku, spędzania wolnego czasu. Tak znaczne zmiany w strukturze społecznej i gospodarczej nie mogą odbywać się bez problemów i konfliktów społecznych.

Oddolne, partycypacyjne planowanie daje szansę na wspólną refleksję nad stanem aktualnym, poszukiwanie wspólnej tożsamości i wyznaczenie kierunków działań, które poprawią wszystko co jest opisywane popularnym określeniem jakości życia mieszkańców wsi.

Powiedz mi – zapomnę
Pokaż mi – zapamiętam
Pozwól mi uczestniczyć – zrozumiem
Pozwól mi to zrobić – będę się z tym utożsamiał

Analiza SWOT jako element pracy nad strategią

Analiza SWOT jest jedną z technik wspomagających porządkowanie danych i informacji wykorzystywaną powszechnie w społecznym procesie planowania. Polega ona na ocenie szans i zagrożeń procesu rozwoju w kontekście własnych atutów (silnych stron) i słabości. Nazwa SWOT pochodzi od pierwszych liter w angielskich słowach: Strengths – mocne strony, Weaknesses – słabe strony, Opportunities – szanse/możliwości, Threats – zagrożenia. Należy ją zaproponować jako narzędzie opracowania strategii ze względu na jej stosunkowe rozpowszechnienie i niedużą trudność wykonania. Powszechnie wykorzystuje się analizę SWOT jako element porządkowania danych wyjściowych, zbierania i podsumowania opinii lokalnych społeczności oraz narzędzie wspierające wybór kierunków strategii.

Metodę SWOT należy również zarekomendować jako metodę zespołowej analizy i oceny zjawisk, zdarzeń, problemów. Wykonywanie analizy SWOT może być zastosowane zarówno na poziomie małej grypy nieformalnej, stowarzyszenia wiejskiego, jak i całego obszaru sołectwa. Już samo wypełnianie arkusza analizy niesie ze sobą walor edukacyjny i poznawczy dla uczestników. Pozwala wielostronnie spojrzeć na analizowane zagadnienie i pokazuje jego złożoność, rozwijając jednocześnie umiejętności krytycznego, ale i twórczego myślenia.

Jak przeprowadzić analizę SWOT?

Przeprowadzenie analizy SWOT może polegać na zespołowym wypełnieniu przygotowanego arkusza podzielonego na cztery części (silne strony, słabe, okazje, zagrożenia). Podstawowym założeniem jest określenie swojej „pozycji strategicznej”, czyli porównanie się do innych organizacji, miejsc (w przypadku sołectw do innych sołectw, ale także porównanie warunków życia na wsi do życia w mieście). Nie ma bowiem obiektywnie silnych i słabych stron. Wszystko występuje w relacji do otoczenia.

	korzystne	niekorzystne
Nasze cechy (mamy na to wpływ) – sytuacja wewnętrzna – tacy jesteśmy w relacji do innych	S Silne strony	W Słabe strony
Otoczenie zewnętrzne (na to wpływu nie mamy) – sytuacja zewnętrzna – to może nas spotkać	O Okazje / szanse	T Zagrożenia

Analizując silne i słabe strony traktujemy je jako nasze cechy wewnętrzne, zależne od nas, na którą możemy wpływać i je zmieniać.

Okazje i zagrożenia opisują otoczenie zewnętrzne, na które nie mamy wpływu, ale które bezwzględnie ma związek i ma lub może mieć w przyszłości znaczenie dla naszej sytuacji. Staramy się przewidzieć okoliczności zewnętrzne, niezależne od nas, które będziemy mogli wykorzystać (szanse/okazje) oraz zagrożenia, które mogą niekorzystnie wpływać na nas, a których wystąpienie również jest od nas niezależne.

Podsumowanie uspołecznionej diagnozy.

Podstawowe wnioski jakie możemy wyciągnąć z analizy SWOT, kiedy traktujemy ją jako prosty sposób uspołecznionej analizy sytuacji, mogą sprowadzać się do następujących wytycznych:

- unikać zagrożeń,
- wykorzystywać szanse,
- wzmacniać słabe strony,
- opierać się na mocnych stronach.

Takie rekomendacje mogą dotyczyć rozwiązywania pojedynczych problemów, przygotowania projektów i niezbyt skomplikowanych przedsięwzięć.

Strategia krok po kroku

Wobec wielu stylów i sposobów pracy nad strategią trudno wskazać jednoznacznie jeden pożądany model. Charakter dokumentu strategii oraz polskie doświadczenia opracowania strategii „z ludźmi i dla ludzi” pozwalają na wyodrębnienie kilku kluczowych etapów pracy:

- **Analiza potencjalnych uczestników („interesariuszy” – ang. stakeholders)**

Warunkiem skutecznego opracowania strategii jest identyfikacja i dotarcie do wszystkich środowisk, które mają wpływ na obecną i przyszłą sytuację naszego sołectwa i w ogóle obszarów wiejskich na danym terenie. Pierwszym zadaniem winno być przeprowadzenie identyfikacji potencjalnych uczestników procesu pracy nad strategią. Należy tu uwzględnić zarówno instytucje formalne jak i grup nieformalne i osoby pełniące w swoich środowiskach rolę liderów. Doświadczenie skutecznie działających firm uczy, że decyzje powinny być podejmowane w oparciu o opinie osób liczących się w danym zespole, niekoniecznie posiadających formalną władzę. Taki sposób podejmowania decyzji może pomóc w ich wdrażaniu, ponieważ osoby, które uczestniczyły w podejmowaniu decyzji czują się za nie odpowiedzialne i pomagają w ich urzeczywistnieniu. Jeżeli proces podejmowania decyzji będzie pomijał osoby znaczące w naszej grupie, to może się zdarzyć, że będą one mniej lub bardziej przeszkadzały w realizacji planów.

- **Planowanie strategii – wizja, misja, cele (kierunki) strategiczne**

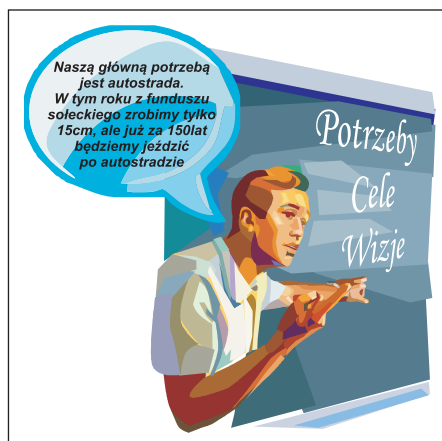
Kolejnym krokiem po ustaleniu sytuacji wyjściowej jest wyznaczenie celów Strategii Rozwoju oraz jej uszczegółowienie poprzez określenie celów operacyjnych i działań. Wyznaczanie celów Strategii winno odbywać się podobnie jak diagnoza w procesie uspołecznionym. Grupa robocza złożona z liderów lokalnej społeczności winna określić cele strategii oraz kierunki działania a następnie skonsultować je z członkami lokalnych społeczności. Niezbędne jest tu korzystanie z wcześniejszej diagnozy oraz analizy SWOT.

- **Wyznaczanie wizji rozwoju.**

Wizja rozwoju opisuje pożądany stan docelowy w perspektywie kilku – kilkunastu lat oraz wybrane uwarunkowania, które posłużyły do wyboru i formułowania realnych priorytetów strategicznych. Wizja rozwoju winna mieć krótką formę i odwoływać się do przyszłości, powinna być sformułowana w formie pozytywnej.

- **Wyznaczanie celów – kierunków rozwoju.**

Wyznaczanie kierunków – celów strategicznego rozwoju może odbywać się podczas tego samego spotkania (warsztatu), podczas którego określimy wizję rozwoju. Warsztat strategiczny rozpoczyna się wtedy od określenia wizji rozwoju oraz celów strategicznych i operacyjnych. Na ko-

niec takiego warsztatu można powołać zespoły tematyczne, które zajmą się szczegółowym zaplanowaniem poszczególnych (celów) kierunków rozwoju.

- **Stworzenie dokumentu strategii.**

Dla skutecznego planowania działań ważne jest też, aby rezultaty dyskusji w gronie członków grupy sformułować w formie zapisanych decyzji. Pozwala to wracać do nich po jakimś czasie i weryfikować ich słusność. Jeśli decyzje i plany nie są utrwalone na piśmie, ich treść może zmieniać się wraz z naszymi poglądami i często jest zależna od emocji, jakie się pojawiają w miarę dostrzegania rezultatów naszych działań.

Wysiłek intelektualny włożony w planowanie pozwoli lepiej zrozumieć naszą sytuację, dostrzec nowe okoliczności i szanse do wykorzystania. Plan sporządzony na papierze umożliwia porównanie zdarzeń realnie zachodzących z zaplanowanymi i podjęcie ewentualnych działań naprawczych, albo równie często, wykorzystanie nadarzającej się okazji.

W przypadku, kiedy okoliczności zewnętrzne nie pozwalają na przeprowadzenie pełnego procesu budowania strategii można nasze cele i zadania określić w prostszej procedurze.

Aby poszczególne działania realizowane na terenie naszego sołectwa wzajemnie się uzupełniały, potrzebne jest wyznaczenie wizji rozwoju naszej wsi oraz określenie szczegółowych zadań, jakie winny być zrealizowane dla urzeczywistnienia tej wizji. W procesie planowania jest miejsce na przypomnienie zadań o potrzebie których mówi się już od lat, oraz o takich, które pojawiają się jako wartości do rozważenia właśnie teraz.

W pierwszej kolejności warto pogrupować zadania pod względem ich charakteru np. osobno działania inwestycyjne, społeczne, dla dzieci i młodzieży, poprawy wizerunku wsi. Wybierając zadania, które mają być zrealizowane w pierwszej kolejności można kierować się następującymi pytaniami:

Co nas najbardziej integruje? Na czym nam najbardziej zależy? Co nam najbardziej przeszkadza? Co najbardziej zmieni nasze życie? Co osiągniemy najłatwiej? Na co nas stać?

Strategią sołectwa jest plan odnowy (rozwoju). Każde sołectwo w Polsce może opracować taki plan samodzielnie. Zachęcamy do skorzystania z prostych arkuszy załączonych na końcu tego opracowania, które wielokrotnie były wykorzystywane przez mieszkańców wielu wsi w Polsce. Zaczynając od doświadczeń z planowaniem jednej wsi na Pomorzu plany odnowy sołectwa zaczęto nazywać bardzo celnie; „Nasza mała strategia”

VI. Sensownie wydać pieniądze – od problemu do projektu

Strategia lub inny plan działania np. plan odnowy miejscowości wyznacza główne kierunki działania. Zastanawiając się nad bieżącymi problemami dotyczącymi naszej społeczności powinniśmy odnosić się do celów określonych w strategii.

Tylko w ten sposób będziemy mogli zrealizować główny sens budowania strategii, polegający na tym, że strategia wyznacza ramy działania w wymiarze bieżącym, a jednocześnie pozwala na przechodzenie do stanu jaki sobie „wymarzyliśmy” w naszej wizji rozwoju.

Inaczej mówiąc – nawet najmniejsze zadanie realizowane z funduszu sołeckiego w kolejnych latach powinno budować docelowy stan naszej społeczności i wzbogacać stan służącej nam infrastruktury społecznej. Dodatkowym walorem takiego sposobu myślenia (czyli myślenia strategicznego) jest możliwość łączenia środków z różnych źródeł. Możemy np. bazować na dużych inwestycjach gminnych, również tych prowadzonych w ramach Odnowy Wsi, uzupełniać te inwestycje zadaniami finansowanymi z funduszu sołeckiego i obudowywać aktywnością finansowaną z różnego rodzaju źródeł wsparcia działalności społecznej, sportowej, edukacyjnej czy kulturalnej.

Mając w pamięci wizję rozwoju naszej społeczności, określoną w strategii rozwoju, możemy przejść do identyfikowania konkretnych zadań do realizacji. Takie konkretne przedsięwzięcia nazywamy projektami. To właśnie projekty będą metodą wdrażania naszej strategii. Wielkich celów nie osiąga się za pomocą jednorazowego przedsięwzięcia. Dotyczy to w szczególności takich celów jak poprawa jakości życia na wsi, wyrównywanie szans edukacyjnych młodzieży wiejskiej czy zapewnienie powszechnego dostępu do dóbr kultury.

Przygotowując projekty należy pamiętać, że projekt jest jednym z elementów szerszego pakietu planów o różnym stopniu ogólności. A mianowicie:

1. STRATEGIA – to przyszły pożądaný stan w przyszłości – wizja rozwoju i sposoby jej zmaterializowania.
2. PROGRAM DZIAŁANIA – to pakiet zadań – wszystko co robimy w naszej społeczności lub organizacji w danej dziedzinie i co przybliża nas do osiągnięcia celów strategii.
3. PROJEKT – to konkret – szczegółowy opis jednego z naszych działań.

Osiągnięcie celów strategii jest możliwe poprzez systematyczne podejmowanie wielu działań w perspektywie wieloletniej, przyczyniających się krok po kroku do poprawy sytuacji w podanych obszarach problemowych, charakterystycznych dla polskiej wsi. Patrząc na możliwości sołectwa zdajemy sobie sprawę, że nie będą to duże przedsięwzięcia, ale właściwy ich dobór pozwoli na osiągnięcie efektu synergii. Polega on na tym, że, mówiąc obrazowo, efekt naszych działań jest większy niż ich prosta suma.

Pamiętajmy:

MAŁE PROJEKTY SĄ KLUCZEM DO WIELKICH ZMIAN

Aby sensownie wydawać pieniądze trzeba także wiedzieć jak poszczególne zadania wdrażać w sposób zapewniający najbardziej efektywne wykorzystanie naszych ciągle zbyt małych środków. Powszechnie stosowaną metodą wdrażania pojedynczych zadań jest ich realizacja jako tzw. projektów. Zanim jednak omówimy metody „zarządzania projektami”, trzeba jeszcze ustalić skąd się biorą projekty.

Generalnie można powiedzieć, że źródłem powstawania projektów rozumianych jako jednorazowe przedsięwzięcia prowadzące do określonego celu, jest identyfikacja problemów.

Można przyjąć, że:

NIE MA PROBLEMU, NIE MA PROJEKTU

Mając w pamięci naszą strategię, określającą docelowy pozytywny stan naszej społeczności, możemy przystąpić do definiowania konkretnych problemów prowadzących nas z kolei do identyfikowania projektu.

Jeżeli dobrze zdiagnozujemy problem, to dobrze określimy cel naszego działania, a tym samym dobrze zaplanujemy działania prowadzące do tego celu.

Identyfikacja problemów jest nam potrzebna do trafnego wyznaczenia celów przyszłego działania. Do dobrego zaplanowania i skutecznego wdrożenia zadań potrzebny jest nam PROJEKT.

Procedura identyfikacji projektu polega na :

- Zdiagnozowaniu potrzeb lub problemów pozwalających na właściwe określenie celu projektu
- Wskazaniu grup docelowych, dla których projekt będzie realizowany
- Ocenie możliwości wdrożenia projektu na podstawie dostępności zasobów niezbędnych do realizacji projektu

Identyfikacja szczegółowych problemów, które zaprowadzą nas do sformułowania konkretnych projektów, powinna odbywać się w konfrontacji z celami naszej strategii. Tylko to pozwoli nam na uniknięcie realizacji zadań doraźnych, zaspokajających chwilowe potrzeby lub podejmowanych w interesie niewielkiej grupy ludzi.

W potocznym odbiorze społecznym zajmowanie się „dyskusją” nad problemami i ich istotą jest stratą czasu. Liderom lokalnych społeczności wydaje się, że wszystko doskonale wiedzą i mają gotowe recepty na załatwienie problemów, a brak im tylko pieniędzy. Życie uczy jednak, że bardzo często są popełniane błędy w tym zakresie. Świadczą o tym nowe świetlice, w których nic się nie dzieje, drogi, po których prawie nikt nie jeździ lub imprezy, które nie przyciągają zbyt wielu mieszkańców. A przecież wieś bardzo szybko się zmienia, ludzie podróżują i widzą inne wzorce, na wsi pojawiają się nowe technologie komunikacyjne, nowi mieszkańcy preferują inne od dotychczas spotykanych na wsi modele życia.

Identyfikacja problemów i potrzeb mieszkańców jest warunkiem precyzyjnego określenia celu naszych działań. Każdy problem powinien być przeanalizowany, tak aby wiedzieć co jest przyczyną problemu a co jego skutkiem. Bardzo często zwalczanie skutków problemu jest w ogóle nieskuteczne, lub ma krótkotrwałe, doraźne efekty. Dla właściwej identyfikacji projektu potrzebne jest precyzyjne określenie istoty problemu wraz ze związkami przyczynowo-skutkowymi pomiędzy poszczególnymi jego elementami.

Równie ważne jest określenie kogo projekt ma dotyczyć, tj. komu jego rezultaty będą przydane, czyli kto będzie jego beneficjentem. Określenie grup docelowych, których problem

dotyczy i dla których projekt będzie realizowany jest jedną z najważniejszych czynności prowadzących do zbudowania dobrego projektu. Często spotykanym przykładem niewłaściwie przeprowadzonej analizy problemów i błędnego określenia potrzeb grup docelowych są szkolenia, które nie budzą zainteresowania potencjalnych uczestników. Taka sytuacja ma najczęściej miejsce wtedy, gdy instytucja zewnętrzna nie ma wystarczającego rozpoznania lokalnych środowisk.

Z tych powodów definiowanie celów zawsze powinno być poprzedzone rozpoznaniem lokalnych problemów. Mamy wtedy pewność, że cele naszego projektu są właściwie określone.

Jeżeli chcemy mieć pewność, że nasz projekt ma sens, potrzebna jest też właściwa procedura identyfikacji. Dotyczy to zarówno etapu definiowania problemu jak i określania treści projektu. Najprostszą metodą zapewnienia wiarygodności procedurze identyfikacji jest współpraca w grupie. Wspólna praca nad analizą problemów, określaniem celów i sposobów jego osiągnięcia, przyczynia się do aktywizacji wszystkich osób zainteresowanych danym problemem. Ważną zaletą pracy w grupie jest to, że we współpracującej grupie jakość pracy każdej osoby wzrasta, a umiejętności i zdolności członków grupy się sumują. Dzięki temu grupa pracując nad problemem łatwiej podejmuje decyzje. Każdy kto pracował w grupie roboczej wie, że bardzo często dzięki swoistej „energii grupowej” ludzie znajdują nowe pomysły, na które nie wpadliby pracując pojedynczo. Biorąc pod uwagę ryzyko podejmowania jakiegoś projektu, warto pamiętać, że grupa rzadziej popełnia błędy.

Ważne jest także aby dobrać właściwe metody pracy w grupie. Najczęściej spotykane metody to dyskusja moderowana czy „burza mózgów” służąca zapisaniu różnych pomysłów i aktywizacji uczestników. Inną godną polecenia metodą jest tzw. „mapa problemów” (samo-przylepne karteczki z wypisanymi hasłami – problemami są wspólnie grupowane i porządkowane na arkuszu papieru zawieszonym na ścianie). Inne metody pracy zespołowej dotyczące kreowania projektów to „drzewo problemów /drzewo celów”, dyskusja wielokrotna/podgrupy zadaniowe, analiza SWOT (porządkowanie i ocena). Metody te wymagają jednak udziału osoby prowadzącej (moderatora).

Metody pracy grupowej mają także ten walor, że pozwalają włączyć do dyskusji na równych prawach różne grupy społeczne reprezentujące często rozbieżne podejście do problemów. W społecznościach wiejskich istnieją grupy, które mają problemy z dotarciem do świadomości ogółu ze swoimi problemami. Można tu wymienić osoby niepełnosprawne, starsze, ale także młodzież, młode matki, osoby samotne.

1. Identyfikacja problemu polega na sprecyzowaniu na czym on polega, co jest jego istotą, z czego wynika i jakie rodzi konsekwencje.
2. Opisując problem należy skupić się na jego istocie, a nie na podawaniu gotowego rozwiązania.
3. Rozwiązań może być wiele – zdecydujemy się na jedno z nich definiując projekt.
4. Sposób opisanie problemu może decydować o wyborze metod jego rozwiązania.
5. Nie wszystkie cele jakie mogą wynikać z określenia problemu można osiągnąć w ramach pojedynczego projektu.

Kolejnym ważnym elementem identyfikacji projektu jest ocena zasobów posiadanych przez realizatorów lub potencjalnie dostępnych w otoczeniu naszej społeczności. Ocena powinna dotyczyć takich elementów jak zasoby ludzkie, materialne, społeczne, kapitałowe, itd. Przeprowadzenie takiej oceny pozwoli nam na podjęcie decyzji czy jesteśmy w stanie nasz projekt zrealizować. Dla podjęcia takiej decyzji musimy mieć także rozeznanie co do możli-

wości sfinansowania naszych pomysłów. Po przygotowaniu projektu możemy złożyć wniosek do różnego rodzaju instytucji gdzie nasze propozycje zostaną zweryfikowane wg określonych kryteriów przez osoby zarządzające funduszami wsparcia rozwoju obszarów wiejskich. Musimy umieć ocenić szanse na uzyskanie funduszy zewnętrznych na wdrożenie naszego projektu. Do tego potrzebna jest znajomość zasad funkcjonowania tych funduszy, którą można uzyskać poprzez udział w szkoleniach lub przeglądanie zasobów Internetu.

VII. Skutecznie wydać pieniądze – wdrażanie zadań poprzez projekty

Jak już zostało powiedziane jedną z metod skutecznego wdrażania zadań jest zastosowanie narzędzi zarządzania projektami. Podejście stosowane w tej metodzie pozwala na skupienie się na celu działań, co prowadzi do lepszego wykorzystania użytych zasobów (nie tylko pieniędzy).

Co to jest PROJEKT?

PROJEKTEM nazywamy zaplanowane w określonych ramach czasowych jednorazowe przedsięwzięcie zorientowane na osiągnięcie konkretnego celu.

Bardziej precyzyjna definicja brzmi:

Projekt to każde zorganizowane działanie ludzkie, które spełnia naraz wszystkie poniższe warunki:

1. zmierza do rozwiązania konkretnego problemu
2. ma wyznaczony konkretny, precyzyjny cel;
3. jest skierowany do zidentyfikowanych beneficjentów;
4. odbywa się w znanych ramach czasowych;
5. towarzyszy mu konkretny plan działań,
6. sprecyzowano konkretne rezultaty do osiągnięcia,
7. wiadomo, jak będzie dokonywana ocena skuteczności działań.

Uwaga:

Konieczne jest wyjaśnienie, że słowo „projekt” w rozumieniu jakie jest używane w tej publikacji, nie jest tożsame z tradycyjnym rozumieniem tego słowa, wedle którego projektem jest myśl techniczna projektanta dotycząca sposobów zrealizowania jakiegoś budynku, urządzenia, pojazdu – zapisana w postaci rysunków wraz z opisami konstrukcji.

Projekty, o których mówimy mają także inne cechy wyróżniające. Projekt jest realizowany przez zespół, ale kieruje nim jednoosobowo koordynator. Projekt ma zaplanowaną procedurę monitoringu, czyli śledzenia postępów realizacji planu działań, terminowości itd. Działaniom głównym (skierowanym na cel) towarzyszą działania promocyjne, w szczególności projektowi nadano konkretną nazwę – tytuł projektu.

Projekt jest, ze swej istoty, przedsięwzięciem jednorazowym, trwającym dłuższy czas i wymagającym wielu decyzji; jest realizowany od momentu powstania pomysłu do jego ostatecznego sfinalizowania. Projekt posiada także określony stopień ryzyka – nie wszystkie projekty mogą się udać. Projekt, w ramach planu rozwojowego, podejmowany jest dla osiągnięcia określonego stanu, wprowadzenia zmiany, w założonym czasie i przy wykorzystaniu określonych zasobów.

Dla lepszego rozumienia istoty projektu można wyróżnić jego kluczowe cechy:

- wyraźnie określony cel, specyficzny charakter, jednorazowość, co prowadzi do obecności ryzyka przy jego realizacji,
- złożona struktura, pozwalająca wydzielić zadania lub podprojekty,
- ograniczony i precyzyjnie określony budżet oraz określone zasoby do wykorzystania,
- ograniczony czas trwania, określony początek i koniec,
- angażowanie wielu wykonawców z różnych dziedzin co wymusza konieczność koordynacji działań.

Jedną z głównych cech projektu jest to, że każde takie przedsięwzięcie jest traktowane jako niepowtarzalne, ponieważ dzieje się w określonym miejscu, w określonym momencie życia społeczności, wykorzystuje dostępne akurat zasoby. Zaplanowanie i zorganizowanie poszczególnych działań jest konsekwencją podanych powyżej czynników. Nawet takie, wydawałoby się, powtarzalne działanie jak organizacja dożynek, wykazuje cechy projektu. Nie chcemy co roku uczestniczyć w identycznej imprezie (nowe potrzeby), dlatego np. zmieniamy zespół muzyczny, organizujemy dodatkowe atrakcje, przygotowujemy inny wieniec dożynkowy. Co roku dysponujemy też innymi zasobami, zmieniają się sponsorzy.

Działania są wykonywane w określonej, wcześniej precyzyjnie zaplanowanej kolejności. Niektóre mogą być wykonywane równolegle, inne muszą po sobie następować, pomiędzy działaniami występują nierozdzielne powiązania.

O niepowtarzalności każdego projektu decyduje też to, że działania podejmowane w ramach realizacji projektu zależą od ciągle zmieniających się warunków zewnętrznych i są nimi determinowane. Do tych warunków należy zaliczyć też stosunek do projektu osób i instytucji w jakikolwiek sposób zainteresowanych wdrożeniem lub efektami naszego projektu. Określa się ich terminem „interesariusze” – są to osoby/instytucje korzystające z usług, środków, i itp. których dotyczy nasz projekt; beneficjenci, dla których projekt realizujemy; decydenci i inne osoby niekiedy pomijane przy podejmowaniu decyzji.

Ważnym elementem rozumienia istoty projektu jest rozróżnienie pomiędzy projektami a procedurami. Każda z tych pojęć opisuje działalność ludzką, ale są to dwa istotnie różniące się sposoby działania. Z procedurami mamy do czynienia w urzędach, kiedy pracownicy wykonują ciąg powtarzalnych czynności i nie jest ich zadaniem zastanawianie się nad celem tych czynności oraz sposobami ich wykonania. Projekt ma wyraźny cel i on jest kluczowym elementem, na którym skupiają uwagę realizatorzy projektu. Potrzebna jest tu kreatywność i elastyczność.

Cele i wskaźniki

Ponieważ w działaniu „projektowym” najważniejszy jest cel należy poświęcić dużo uwagi na jego właściwe sformułowanie. Dobrze jest rozróżnić cele na różnych poziomach planowania.

- Cel operacyjny (roboczy): realizacja konkretnych działań służących osiągnięciu celu bezpośredniego projektu – wyprodukowane dobra lub usługi nazywane „produktami” projektu.
- Cel bezpośredni projektu (podrzędny/szczegółowy): zmiana natychmiastowa, bezpośrednia zdiagnozowanego problemu – natychmiastowe i bezpośrednie rezultaty projektu.
- Cel szerszy(nadrzędny/ogólny/główny): zmiana stanu/sytuacji w dłuższej perspektywie – długofalowy efekt/wpływ, często jest to cel programu.

Poszczególnym rodzajom celów odpowiadają wskaźniki osiągnięcia celów. Dobrze przygotowany projekt ma przemyślane wskaźniki, które pozwolą nam ocenić czy osiągnęliśmy założone cele. Są to wskaźniki:

- produktu – to co zaistnieje w wyniku osiągania celów operacyjnych projektu np. urządzenie świetlicy (wskaźniki produktu to wszystkie materialne produkty i usługi powstałe bezpośrednio w efekcie realizacji projektu),
- rezultatu – to co nastąpi w skutek bezpośredniego oddziaływania projektu po zrealizowaniu działań np. zorganizowanie w świetlicy kilku wydarzeń kulturalnych, edukacyjnych itp. (wskaźniki rezultatu dotyczą bezpośrednich korzyści, jakie beneficjent otrzymuje w efekcie realizacji projektu i koncentrują się na zaistniałych zmianach),
- oddziaływania – odnoszą się do wpływu na szersze otoczenie i są odczuwane w dłuższym horyzoncie czasowym np. wzrost poczucia zadowolenia u mieszkańców spowodowany efektami działań podejmowanych w świetlicy (wskaźniki oddziaływania odnoszą się do szerszych konsekwencji efektów projektu).

Wspólną cechą wskaźników powinna być możliwość ich wyrażania w mierzalnych jednostkach.

Zarządzanie projektem

Zarządzanie projektem, rozumiane jako przeprowadzenie procesu od identyfikacji problemu, poprzez określenie zadań, aż po zamknięcie projektu, można opisać w dziesięciu krokach:

1. Zidentyfikuj problem lub potrzebę społeczną oraz określ grupę docelową projektu czyli beneficjentów projektu (w przypadku funduszu sołeckiego – grupą docelową są mieszkańcy sołectwa lub jakaś wydzielona grupa mieszkańców np. dzieci).
2. Precyzyjnie określ cel w odniesieniu do problemu i wybranej grupy docelowej – nazwij to co chcesz osiągnąć w formie skutku projektu dla mieszkańców (np. stworzenie miejsca spotkań dla integracji i poprawy jakości życia mieszkańców).
3. Nazwij i określ liczbowo produkty projektu (np. świetlica o określonych wymiarach) oraz rezultaty jakie chcesz osiągnąć w wyniku realizacji projektu (np. zorganizowanie 10 imprez rocznie o różnym charakterze w nowej świetlicy dla dorosłych i cyklicznych zajęć dla dzieci).
4. Znajdź i zdefiniuj najlepsze rozwiązania dla projektu (np. budowa nowej świetlicy, remont istniejącego obiektu, wynajem sali, ale także program funkcjonowania świetlicy i źródła pokrywania kosztów).
5. Określ poszczególne zadania i przygotuj harmonogram realizacji.
6. Określ wymagania co do niezbędnych zasobów i plan ich wykorzystania.
7. Oszacuj koszty projektu (sporządź budżet).
8. Ustal zagrożenia na jakie może być narażony projekt.
9. Wdrażaj zadania, kontroluj przebieg projektu i dbaj o komunikację wśród realizatorów.
10. Oceń stopień osiągnięcia celów projektu i w uporządkowany sposób zamknij projekt.

Harmonogram

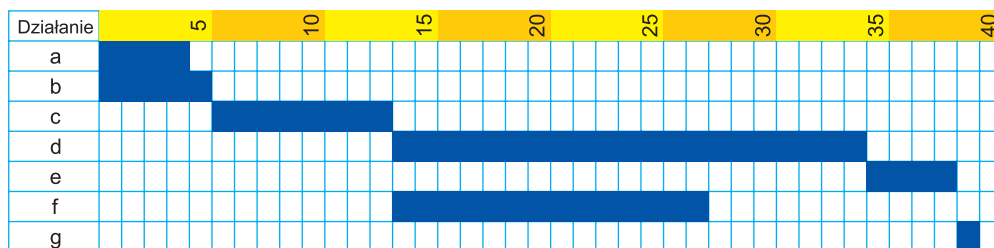
Przygotowanie projektu obejmuje także sporządzenie harmonogramu jego realizacji. Harmonogram odnosi się bezpośrednio do zagadnienia dysponowania zasobami projektu, takimi jak ludzie i sprzęt. Harmonogram musi pokazać jak będziemy dysponować zasobami w poszczególnych dniach tygodniach czy miesiącach. Przygotowanie harmonogramu pozwala sprawdzić i skorygować ewentualne kolizje wykorzystania poszczególnych zasobów (np. konieczność uczestnictwa tej samej osoby w dwóch różnych działaniach w tym samym czasie). Najprostszą metodą przygo-

towania harmonogramu projektu jest podzielenie projektu na główne działania i ustalenie czasu trwania poszczególnych działań. Aby harmonogram mógł być wykorzystany do zarządzania projektem konieczne jest ustalenie zależności pomiędzy działaniami, co pozwoli także ustalić kolejność działań. Poszczególne działania dzielimy na tak małe poddziałania i zadania, aby można je jednoznacznie opisać, co umożliwi ich łatwe zorganizowanie, rozliczenie i ocenę skuteczności realizacji. Przygotowanie harmonogramu służy nie tylko planowaniu projektu, ale także kontroli jego wdrażania i monitorowaniu postępów w jego realizacji. Harmonogram jest jednym z głównych narzędzi zarządzania projektem, także dlatego, że pozwala na jak najlepsze wykorzystanie zasobów użytych do jego realizacji.

Harmonogram w najprostszej postaci to **lista działań**. Należy zapisać na takiej liście główne działania w ramach projektu. Dla tych działań należy szczegółowo rozpisać działania składowe. W harmonogramie oprócz działań zasadniczych należy także pamiętać o działaniach pomocniczych takich jak zorganizowanie zespołu, przydzielenie zadań, ustalenie zasad komunikacji w projekcie, promocja projektu, rozliczenia finansowe (w tym przygotowanie wniosków o płatności dotacji), procedury oceny i kontroli efektów projektu.

Bardziej skomplikowaną formą opracowania harmonogramu projektu jest tzw. schemat sieciowy **PERT**. Każdemu zadaniu jest przyporządkowany odrębny prostokąt (węzeł sieci), strzałki pomiędzy prostokątami obrazują kolejność realizacji działań.

Najczęściej stosowaną formą przygotowania harmonogramu dla skomplikowanych projektów jest **harmonogram Gantta**. Jest to najczęściej tabela w której poziomymi liniami pokazano termin i długość trwania danego zadania. W tym harmonogramie łatwiej dostrzec kolejność działań. Niektóre zadania mogą być wdrażane równolegle, inne muszą być realizowane po kolei.

Budżet projektu

Drugim ważnym narzędziem planowania i zarządzania projektem jest budżet projektu. Budżet opisuje projekt od strony finansowej. Cele, działania i planowane do osiągnięcia rezultaty projektu mają swoje odzwierciedlenie w budżecie. Budżet pozwala na ocenę tego czy środki są wystarczające do osiągnięcia celu, ale też czy nie są zaplanowane na zbyt wysokim poziomie. Oprócz wydatków budżet informuje nas także o źródłach pochodzenia funduszy na wdrożenie działań. Główne źródła funduszy to dotacja zewnętrzna, wpłaty sponsorów, opłaty uczestników, wkład własny- finansowy i rzeczowy. Podstawą zbudowania budżetu są koszty realizacji oszacowane na podstawie realnych danych lub kosztorysów.

Budżety projektów mają wiele postaci w zależności od wymagań sponsora przyznającego dotację. W budżecie stosowane są różne kategorie kosztów projektu. W przypadku projektów o charakterze społecznym (tzw. „miękkich”), wyróżniane są następujące rodzaje kosztów:

- koszty osobowe – wynagrodzenie personelu projektu i zewnętrznych ekspertów zatrudnionych na podstawie umów o pracę, umów zlecenia, itp.

- koszty operacyjne – związane bezpośrednio z techniczną stroną realizacji projektu (podróże, zakup/wynajem sprzętu, produkcji, bieżące, administracyjne, inne)
 - koszty pośrednie – nie związane bezpośrednio z realizacją projektu, a konieczne do funkcjonowania (czynsz, telekomunikacja, ogrzewanie, etc.)
- Ważnym elementem budżetu projektów realizowanych całkowicie lub w dużej części z dotacji są tzw. koszty kwalifikowane i niekwalifikowane.
- Koszty kwalifikowane – są to koszty związane bezpośrednio z projektem, rzeczywiste i uzasadnione, poniesione w okresie trwania umowy, zgodne z zasadami programu przyznającego dotację.
 - Koszty niekwalifikowane – są to koszty poniesione poza okresem trwania umowy, zbyt wysokie w stosunku do efektów, nie związane bezpośrednio z projektem, niezgodne z zasadami programu dotacyjnego.

Kierownik projektu – koordynator działań

Zarządzanie projektem obejmuje uruchomienie i wdrażanie działań pod ścisłym nadzorem kierownika projektu. Główne czynności kierownika to:

- koordynowanie działań i zarządzanie zespołem oraz innymi zasobami (wkładem pracy, umiejętnościami oraz czasem),
- kontrolowanie wykonania zadań, monitorowanie postępów uzyskiwaniu zakładanych efektów rzeczowych i osiąganiu celów projektu,
- sprawozdawczość (rzeczowa i finansowa), wnioskowanie o płatność.

Koordynator i zespół

Kluczową rolę we wdrażaniu projektu odgrywa koordynator projektu. Z reguły na ręce koordynatora złożona jest cała odpowiedzialność za wdrożenie projektu, w związku z tym ma on prawo jednoosobowego decydowania o najważniejszych sprawach. Koordynator kieruje projektem od początku do końca. Aby projekt zakończył się sukcesem osoba zajmująca stanowisko koordynatora musi mieć doświadczenie z zarządzaniu projektami oraz umiejętności w zakresie kierowania zespołem ludzkim. Kluczową umiejętnością jest zapewnienie właściwej komunikacji pomiędzy członkami zespołu i maksymalne wykorzystanie potencjału ludzi tworzących zespół.

Ocena projektu – monitoring i ewaluacja

Procedura zarządzania projektem obejmuje bieżącą kontrolę postępów w realizacji projektu i dokumentowanie jego działań w chwili ich zaistnienia (np. listy obecności). Ta procedura jest nazywana monitoringiem projektu. Monitoring to rutynowe, zgodne z planem, ciągłe śledzenie postępów projektu.

Należy przyjąć do wiadomości, że zawsze zaistnieją różnice między planem a przebiegiem realizacji. Nie da się ich uniknąć, ale można nad nimi zapanować, mieć je pod kontrolą.

Ocena projektu nazywana jest ewaluacją. Jest to procedura zmierzająca do tego aby na podstawie informacji o działaniach projektu, jego wynikach, stopniu osiągnięcia celów, podjąć decyzję o kontynuacji, zmianie zakresu działań lub zakończeniu projektu. Ewaluacja ma odpowiedzieć na pytanie czy projekt osiągnął zaplanowane cele, czy projekt zaspokoił określoną na początku potrzebę.

Udzielnie odpowiedzi na to pytanie odbywa się poprzez porównanie wyników osiągniętych w projekcie z planowanymi i umożliwia wyciągnięcie wniosków na przyszłość.

Zamknięcie projektu

Każdy projekt powinien obejmować procedurę zamknięcia projektu. Po dokonaniu oceny końcowej podejmowane są takie działania jak rozwiązanie zespołu, rozliczenie projektu, archiwizacja dokumentów, utrzymanie rezultatów projektu

Jeżeli projekt nie zakończył się tak jak się spodziewaliśmy warto zadać sobie pytanie czy został niewłaściwie zaplanowany czy też źle przebiegała jego realizacja. Najczęstszą przyczyną niepowodzeń jest chęć osiągnięcia zbyt wielu celów oraz nieuwzględnienie interesów wszystkich zainteresowanych stron (w tym także złe określenie problemu lub potrzeb beneficjentów).

Aby uzyskać dotację na zrealizowanie naszego projektu musi on być sformułowany w taki sposób, aby podczas oceny merytorycznej mógł uzyskać odpowiednio wysokie oceny. Najczęściej zadawane pytania podczas oceny projektu są następujące:

1. Czy projekt wpisuje się w realizację celów programu dotacyjnego?
2. Czy nakłady i zasoby są adekwatne do planowanych rezultatów?
3. Czy potrzeba realizacji projektu została odpowiednio uzasadniona?
4. Czy projekt ma wpływ na zaspokojenie potrzeb grup docelowych?
5. Czy wskaźniki osiągnięcia celów i rezultatów projektu są właściwie skonstruowane?
6. Czy projekt jest wewnętrznie spójny (logicznie sformułowany)?
7. Czy działania zostały precyzyjnie określone?
8. Czy przewiduje się kontynuowanie realizacji projektu po zakończeniu jego finansowania?
9. Czy oczekiwane rezultaty projektu będą trwałe finansowo i instytucjonalnie (czy oddziaływanie projektu będzie przekraczało ramy czasowe jego realizacji)?
10. Czy budżet projektu jest racjonalnie skonstruowany?

VIII. Z kim współpracować?

Wdrażanie przedsięwzięć w ramach funduszu sołeckiego będzie miało sens, jeżeli mieszkańcy dzięki temu w większym stopniu poczują się gospodarzami swoich wsi i potraktują fundusz sołecki jako źródło finansowania wieloletnich planów rozwoju sołectwa. Przygotowanie przez mieszkańców miejscowości długofalowego programu rozwoju, opartego na wypracowanej wspólnie wizji winno być pierwszym krokiem w programie rzeczywistej odnowy wsi. Kompleksowy plan powinien nie tylko uwzględniać różne zadania odnoszące się do poszczególnych obszarów życia wsi, ale również pokazywać sposób ich realizacji z podziałem na role poszczególnych partnerów. Obok propozycji projektów inwestycyjnych wymagających dużych funduszy, których nie sposób zrealizować bez zaangażowania środków publicznych, powinno się też uwzględniać zadania, których zrealizowanie zależy przede wszystkim od inicjatywy samych mieszkańców. Zorganizowanie wspólnych spotkań dla młodszych i starszych, wspólnego wyjazdu, turnieju sportowego, uporządkowanie terenu, naprawa ławek w parku, nie wymaga wielkich funduszy, ale inicjatywy i aktywności mieszkańców.

Dobre przykłady – przykład współpracy Gminy Mrocza i Powiatu Nakielskiego we wspieraniu inicjatyw sołeckich

Sołectwo Samsiecznynek otrzymało w 2009 roku z powiatu nakielskiego dofinansowanie na kontynuację zadania pn. Plac zabaw „Tarasowa Polana” miejscem rozrywki dla Samsieczyńskiej Braci Młodszej Etap II” w kwocie 4.000,00 zł.

Powyższy projekt został zrealizowany w ramach wspólnych działań gminy Mrocza, mieszkańców sołectwa oraz „Powiatowego Programu Odnowy Wsi”. Program ten realizowany jest przez Starostwo Powiatowe w Nakle nad Notecią z małymi przerwami od 2002. Głównymi jego odbiorcami są mieszkańcy wsi (stowarzyszenia i sołectwa działające na terenach wiejskich powiatu) i obecnie stanowi uzupełnienie działań poszczególnych gmin oraz środków z „dużej odnowy wsi” tj. z PROW 2007-13”.

Sołectwo Samsiecznynek nie uczestniczyło w pierwszych kilku latach programu powiatowego „małej odnowy wsi”, jednak poprzez przykład innych sołectw pojawiła się oddolna aktywność. Dużą radość sprawia uczestnikom bezpośrednie zaangażowanie w realizacji małych projektów, których niekiedy pozbawieni są mieszkańcy „dużej odnowy” wdrażanej ze środków Unii Europejskiej.

Rzeczywistym efektem Powiatowego programu odnowy wsi jest znaczne zwiększenie aktywności mieszkańców wsi w kilkudziesięciu sołectwach Powiatu nakielskiego. Od 2002 roku powstało około 20 stowarzyszeń rozwoju wsi, najlepsze zrealizowały już kilkadziesiąt większych i mniejszych projektów na rzecz swoich mieszkańców (finansowanych m.in. programu Działaj Lokalnie, Fundacji Wspomagania Wsi, Samorządu Województwa, a ostatnio również z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki). Należy też dodać, że aż 5 stowarzyszeń rozwoju wsi podjęło się prowadzenia niepublicznych szkół podstawowych.

Samsiecznynek – wspólna praca i efekt końcowy

Najpierw współpraca z gminą.

Wspólne zaplanowanie zadań większych i mniejszych, ustalenie wieloletniej współpracy z samorządem gminy oraz podział zadań, ról i odpowiedzialności wśród mieszkańców i różnych instytucji działających na terenie wsi, przyczyni się do rzeczywistego uruchomienia oddolnej aktywności. Jak pisze często Ryszard Wilczyński „patron odnowy wsi w Polsce”, partnerstwo sołectwa i gminy jest warunkiem rozwoju wsi. Co prawda obowiązkiem gminy jest prowadzenie dużych branżowych programów rozwoju, gdzie wymiar projektu przekracza możliwości sołectwa. Jednak wszystkie te przedsięwzięcia winny być realizowane z udziałem lokalnej społeczności wiejskiej, która włącza się w nie w miarę swych możliwości. Potrzebne jest więc wzajemne uzupełnianie się aktywności gminy i sołectwa (społeczności danej wsi) w podejmowaniu wszelkich przedsięwzięć obejmujących daną wieś.

Komplementarność przedsięwzięć i ról partnerów procesu odnowy wsi

Charakter przedsięwzięć	Role uczestników	
	Gmina	Sołectwo
Gminne programy rozwoju infrastruktury i inne programy branżowe	Wiodąca	Pomocnicza
Przedsięwzięcia sołeckiego programu odnowy wsi	Pomocnicza	Wiodąca

Opracowanie Ryszard Wilczyński.

Społeczności poszczególnych wsi przygotowując wniosek rozdysponowania środków funduszu sołeckiego nie mogą nie zadać sobie pytania o rozdział kompetencji i odpowiedzialności co do podejmowanych inicjatyw. Przedmiotem ustaleń i swobodnego kompromisu z samorządem gminnym powinno być określenie, które zadania będzie realizowała gmina, które z kolei mogą i powinni uruchamiać sami mieszkańcy.

Partnerstwo lokalne zamiast pojedynczych projektów.

Rzeczywiste zaangażowanie mieszkańców i wszystkich ważnych podmiotów w tworzenie wieloletniego planu rozwoju sołectwa (strategii rozwoju) prowadzi do stworzenia wspólnego porozumienia które powinno przyjąć charakter trwałego partnerstwa lokalnego. Samo tworzenie planu, dyskusja o problemach, szansach, możliwych działaniach, inwestycjach jest doskonała

okazją do zawiązania się takiego partnerstwa instytucji z trzech sektorów na poziomie sołectwa – publicznego, społecznego i gospodarczego. Instytucje publiczne reprezentowane są najpierw przez samorząd gminny, urzędników, planistów, urbanistów, tych którzy mają wpływ na duże działania inwestycyjne, jak drogi, kanalizację, zaopatrzenie w gaz, utylizację odpadów, czy budowę obiektów sportowych. Do sektora publicznego zaliczyć należy również szkołę, bibliotekę, a w większych wsiach takie instytucje jak wiejski dom kultury, policję, czy straż gminną. Interesy mieszkańców wsi często krzyżują się też z innymi publicznymi jednostkami jak lasy państwowe, parki krajobrazowe lub narodowe.

W każdej nawet z pozoru mało aktywnej miejscowości istnieje szereg organizacji społecznych, prawie wszędzie działa ochotnicza straż pożarna, jakaś forma organizacji kobiecej (koło gospodyń wiejskich lub inna, zmieniona forma), formalny lub nieformalny zespół sportowy, grupy działające w ramach wspólnot parafialnych, chóry, czasem zespoły folklorystyczne, rady rodziców i inne formacje działające przy szkołach, harcerstwo, a także koła łowieckie, koła wędkarskie, grupy producenckie rolników, stowarzyszenia rozwoju wsi, stowarzyszenia agroturystyczne i wiele innych. Pewnym specyficznym rodzajem organizacji społecznej jest na wsi rada sołecka, która co prawda nie ma ani osobowości prawnej, ani budżetu, ani żadnej większej władzy, ale z racji swego silnego umocowania w postaci bezpośrednich wyborów, jest bodaj najważniejszym „ciałem społecznym” funkcjonującym w każdej wsi.

W każdej nawet najmniejszej wsi prowadzona jest też działalność gospodarcza. Przede wszystkim mająca charakter rolniczy, ale w coraz większym stopniu zarejestrowane są na wsi firmy usługowe, produkcyjne i handlowe. W niektórych wsiach są to podmioty o dużym znaczeniu dające zatrudnienie wielu mieszkańcom i determinujące charakter miejscowości.

Tworzenie planu rozwoju sołectwa winno być okazją do spotkania się większości z tych podmiotów (trzeba przynajmniej zadbać aby wszystkie były zaproszone) i zawiązania trwałego porozumienia dla wdrażania planu. Wszyscy bowiem którzy mieszkają na terenie danej wsi, działają w organizacjach, lub prowadzą działalność rolniczą albo gospodarczą mają pewien interes w tym, aby wspólnie decydować o przyszłości wsi i mieć wpływ na realizację wspólnie zatwierdzonego planu.

Potrzeba więc autentycznego i zawiązanego na wiele lat partnerstwa lokalnego dla wdrażania planu rozwoju sołectwa. Partnerstwo takie jest znacznie bardziej potrzebne niż zawiązywana ad hoc na potrzeby jednego zadania czy projektu współpraca poszczególnych partnerów. Bardzo dobrze definiuje to zestawienie opracowane przez Wojciecha Kłosowskiego.

Czym różni się p a r t n e r s t w o od projektu?

Projekt	Partnerstwo lokalne
Najczęściej aktywność jednego podmiotu; jeśli aktywność wspólna, to pod kierownictwem jednego podmiotu.	Aktywność wspólna wielu podmiotów (najczęściej – z różnych sektorów), na zasadach partnerskich (równorzędnych)
Współpraca wynikająca z dobrowolnego poddania się jednolitemu zarządzaniu	Współpraca oparta o podpisaną uroczystą deklarację wspólnych zasad
Współpraca w ściśle określonych ramach czasowych	Współpraca stała, ustanowiona od momentu zawarcia partnerstwa bezterminowo
Nastawienie na osiągnięcie jednego konkretnego celu	Współpraca ogólna, nie ograniczona do realizacji jednego konkretnego celu praktycznego

Opracowanie Wojciech Kłosowski w ramach projektu: „Sołtyski i liderki wiejskie – kobiety zarządzają polską wsią” realizowanego przez Fundację Rozwoju Demokracji Lokalnej.

Poza partnerstwem instytucji zlokalizowanych na terenie sołectwa, lub osób bezpośrednio tam zaangażowanych, trzeba też pamiętać o współpracy z partnerami zewnętrznymi. „Za miedzą” istnieją przecież inne sołectwa, mające podobne problemy i szukające własnych rozwiązań. Niektóre kwestie można rozwiązywać wspólnie. Podobnie jest ze współpracą w ramach struktur gminnych, powiatowych albo ostatnio w ramach lokalnych grup działania. Szczególnie partnerstwa w programie LEADER (lokalne grupy działania) zakładają współpracę ze społecznościami wiejskimi, a celem programu jest budowanie kapitału społecznego dla poprawy jakości życia mieszkańców wsi. Lokalne grupy działania są więc naturalnym sprzymierzeńcem sołectw w realizacji planów sołeckich, rozwiązywaniu problemów i finansowaniu większych i mniejszych inicjatyw. Możliwe jest to zarówno poprzez działania inwestycyjne (odnowa wsi, mikroprzedsiębiorstwa, różnicowanie działalności rolniczej) jak małe projekty, które są niejako stworzone dla wdrażania planów rozwoju sołectwa (choć aby skorzystać z nich społeczności sołeckie muszą solidnie się zorganizować).

Na pytanie „z kim współpracować przy wdrażaniu funduszu sołeckiego?” odpowiedź jest więc następująca: „ze wszystkimi którzy mogą pomóc i nas wesprzeć!” Tylko bowiem współpraca wielu podmiotów może spowodować, że środki z tego funduszu nie będą miały charakteru przypadkowo wymyślonych zadań i chaotycznie wydawanych pieniędzy. I więcej, tylko poprzez współpracę z wieloma partnerami, społeczności sołeckie mogą udowodnić, że „zasługują” na samodzielne „mini –budżety”, że potrafią nimi zarządzać, tak jak dwadzieścia lat temu podobnie udowodniły gminy....

IX. Kto może nam pomóc?

We wdrażaniu funduszu sołeckiego najbardziej można liczyć na wsparcie samorządu gminnego. Gmina – rada, urzędnicy ze skarbnikiem i wójtem na czele niejako „jadą na wspólnym wózku” z sołectwami we wdrażaniu funduszu sołeckiego. Każdy grosz wydawany z tego funduszu nadal pozostaje częścią budżetu gminy. Można więc liczyć z całą pewnością na zaangażowanie samorządu gminnego we współpracę z sołectwem w tym zakresie. Świadomy i zaangażowany samorząd gminny (a tylko takie decydują się na oddanie części swoich kompetencji i władzy nad fragmentem budżetu sołectwom) jest bodaj najważniejszym sprzymierzeńcem sołectwa. Te gminy, które realizują od lat programy odnowy wsi, tworzą swoiste systemy wsparcia sołectw, organizują konkursy, przekazują granty. Wiedzą bowiem że każda złotówka przekazana społecznościom sołeckim może być pomnożona dzięki oddolnej aktywności i pracy mieszkańców.

Samorządy powiatowe

Rzadko zdarza się, aby wsparcia inicjatywom sołeckim udzieliły powiaty. Jednak w kilku miejscach w Polsce jak np. w powiecie nakielskim samorząd powiatowy był inicjatorem powiatowego programu odnowy wsi, który z małymi przerwami wdrażany jest do dzisiaj. Nakielski powiatowy program odnowy wsi stał się praktycznie zarzewiem dla lokalnej grupy działania Partnerstwo dla Krajny i Pałuk, a wielu liderów sołeckich programów odnowy dzisiaj zasiada we władzach Partnerstwa. To odosobniony przypadek, jednak wszystkie powiaty organizują programy grantowe dla organizacji pozarządowych i mają dodatkowo wpływ na kształtowanie zasobów naturalnego środowiska na terenach wiejskich. Warto więc dopisać samorząd powiatowy do listy sprzymierzeńców.

Samorządy województw

Samorządy województw jako pierwsze zaangażowały się we wsparcie programu odnowy wsi. Słynne działania województwa opolskiego, później pomorskie, śląskie, a ostatnio dolnośląskie czy wielkopolskie, to dowody, że systemowe wsparcie może uruchomić wielkie procesy oddolnych inicjatyw wiejskich. Z każdym rokiem coraz więcej kompetencji przechodzi do samorządów województw. Wśród swoich zadań ustawowych mają one również rozwój obszarów wiejskich. Nawet jeżeli któryś z samorządów regionalnych nie przystąpi oficjalnie do regionalnego programu odnowy wsi, dysponuje szeregiem instrumentów, które mogą służyć wspieraniu inicjatyw sołeckich. Programy grantowe dla organizacji pozarządowych, specjalne programy budowy placów zabaw dla dzieci, albo dofinansowania świetlic wiejskich zdarzają się w wielu regionach.

Wiele projektów realizowanych na obszarach wiejskich ma szansę uzyskać dofinansowanie również ze środków publicznych, w ramach **otwartych konkursów ofert realizacji zadania publicznego**, ogłaszanych przez **samorządy gminne powiatowe i samorząd województwa**. Informacje o ogłaszanych konkursach można znaleźć w prasie oraz w Internecie, na stronach internetowych odpowiednich urzędów Samorządu Terytorialnego.

Dodatkowo trzeba pamiętać, że samorządy województw wdrażają obecnie, niespotykane jak na warunki polskie pod względem skali, regionalne programy operacyjne finansowane z funduszy europejskich zawierające wiele komponentów z których może skorzystać sołectwo.

Przez samorządy województw wdrażany jest też program LEADER, regionalne działania Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Lokalne Grupy Działania funkcjonujące w ramach Osi IV **LEADER** Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Lokalne grupy działania funkcjonują jako partnerstwa instytucji z trzech sektorów (publicznego, społecznego i gospodarczego) na obszarze zwykle kilku gmin. Głównym celem programu LEADER jest wzmocnienie kapitału społecznego na obszarach wiejskich oraz poprawa warunków życia mieszkańców wsi. Cele te są więc jak najbardziej zbieżne z oczekiwaniami społeczności wiejskich. Dodatkowo stworzony w ramach Osi IV LEADER mechanizm tzw. małych projektów został zaprojektowany głównie dla niewielkich inicjatyw oddolnych działających na wsi i od początku zakładano, że będzie wzajemnie się uzupełniał z funduszem sołeckim. Poza małymi projektami w ramach programu LEADER rolnicy mogą uzyskać dotację na różnicowanie działalności w kierunku aktywności pozarolniczej, przedsiębiorcy na uruchomienie lub rozwój firmy na wsi, a samorządy i organizacje pożytku publicznego mogą otrzymać wsparcie w ramach programu odnowy wsi. Należy jednak pamiętać, że dotacje mogą być przyznawane tylko na takie projekty, które wpisują się w tzw. lokalną strategię rozwoju opracowaną przez poszczególne lokalne grupy działania. Zainteresowani liderzy poszczególnych sołectw powinni zorientować się, czy na ich terenie działa Lokalna Grupa Działania (LGD), udać się do jej biura, zapoznać się z dokumentem lokalnej strategii rozwoju (LSR) i zastanowić się jak poprzez swoje pomysły sołectwo może zrealizować fragment LSR. Trzeba też dowiedzieć się kiedy ogłaszane są konkursy na poszczególne działania.

Innym ciekawym źródłem finansowania inicjatyw wiejskich ze środków europejskich jest Program Operacyjny Kapitał Ludzki. Tu warto zwrócić uwagę na trzy rodzaje działań które wdrażane są na poziomie poszczególnych województw (informacje o nich można znaleźć na stronach internetowych każdego urzędu marszałkowskiego) Warto zwrócić tu uwagę na działanie 9.5 „Oddolne inicjatyw edukacyjne na obszarach wiejskich”, działanie 6.3 „Inicjatywy lokalne na rzecz podnoszenia poziomu aktywności zawodowej na obszarach wiejskich” oraz działanie 7.3 „Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji”.

Dotacje na inicjatywy wiejskie ze źródeł prywatnych

Istnieje wiele organizacji i instytucji, które przyznają dotacje (tzw. granty) **organizacjom pozarządowym**, placówkom oświatowym itp. na różnego rodzaju inicjatywy na obszarach wiejskich, na rzecz społeczności lokalnych. Środki finansowe (dotacje) na wsparcie projektów na obszarach wiejskich i w małych miastach przyznawane są zwykle w oparciu o konkurs wniosków – czyli konkurs pomysłów przelanych na papier (projektów). Wnioski należy składać do danej instytucji w odpowiedzi na ogłoszony przez nią konkurs i w określonym terminie. Tematyka ogłaszanych konkursów grantowych jest bardzo różna. Może dotyczyć m.in. aktywizacji mieszkańców, edukacji dzieci i młodzieży, edukacji dorosłych, podniesienia jakości życia, rozwoju przedsiębiorczości na wsi, zachowaniu kultury i tradycji, wykorzystania środowiska naturalnego itp.

Każda instytucja „grantodawcza” ma swoje zasady i procedury przyznawania dotacji. Wraz z ogłaszaniem konkursu podawany jest zwykle cel i regulamin konkursu, formularz wniosku o dotację, instrukcja wypełnienia formularza oraz termin składania wniosków.

Fundacja Wspomagania Wsi www.fww.org.pl

Fundacja Wspomagania Wsi organizuje wiele różnych konkursów grantowych, skierowanych głównie do organizacji pozarządowych, szkół i przedszkoli z terenów wiejskich i małych miast. Co roku ogłaszanych jest kilka konkursów, wiele z nich ma charakter cykliczny – co roku

są wdrażane są nowe edycje tych konkursów. Należy na bieżąco śledzić informacje na stronach internetowych Fundacji, gdyż ogłoszenia o konkursach grantowych ukazują się w różnych okresach. Najbardziej znane programy dotacyjne organizowane przez Fundację Wspomagania Wsi to: **Kultura Bliska, Bieda i Środowisko Naturalne, Pożyteczne Wakacje, Pożyteczne Ferie, Nasza wieś, naszą szansą, Ochrona różnorodności biologicznej, Wieś @ktywna – e-Vita** – w ramach tego programu jest tworzony i redagowany przez pracowników Fundacji portal internetowy www.witrynawiejska.org.pl

Polska Fundacja Dzieci i Młodzieży www.pcyf.org.pl

Celem działania Fundacji jest wszechstronny rozwój dzieci i młodzieży. Równać Szanse wsparcie lokalnych inicjatyw, przyczyniających się do wyrównywania szans młodzieży z terenów wiejskich i małych miast. www.rownacszanse.pl Biblioteka – Centrum Informacji Lokalnej – celem programu jest przekształcenie samorządowych bibliotek publicznych (lub części ich przestrzeni) w lokalny ośrodek animacji życia społecznego, udostępniający i upowszechniający wiedzę o społeczeństwie, kulturze, gospodarce itp

Fundacja Rozwoju Dzieci im. J.A.Komeńskiego www.frd.org.pl

Misją Fundacji Rozwoju Dzieci im. Jana Amosa Komeńskiego jest „dążenie do zapewnienia równego startu życiowego wszystkim dzieciom w wieku 0-10 lat.” Realizacja celów Fundacji następuje poprzez różne działania, m.in. realizację programów edukacyjnych. „Dla Dzieci” www.dladzieci.org.pl, „Gdy nie ma przedszkola” www.frd.or.pl „Lokalne Partnerstwo na Rzecz Dzieci”

Nidzicka Fundacja Rozwoju „NIDA” www.nida.ecms.pl

Fundacja „NIDA” jest realizatorem **Programu ENGLISH TEACHING**, którego autorem i fundatorem jest Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności. Celem Programu jest wspieranie działań na rzecz poprawy poziomu nauczania języka angielskiego i jego promocja wśród dzieci i młodzieży z małych miast i wsi www.englishteaching.org.pl, Nidzicka Fundacja Rozwoju NIDA organizuje corocznie, we współpracy z Fundacją Wspomagania Wsi i Polsko-Amerykańską Fundacją Wolności, **Ogólnopolskie Spotkanie Organizacji Działających na Obszarach Wiejskich**.

Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności (PAFW) www.pafw.pl

Fundacja jest autorem i fundatorem wielu różnych programów, w ramach których można uzyskać wsparcie (dotacje) na realizację projektów. Wnioski należy składać do organizacji/institucji, które są realizatorem danego programu PAFW – np. Program English Teaching jest realizowany przez Nidzicką Fundację Rozwoju NIDA i do niej należy aplikować o wsparcie. www.pafw.pl (zakładka Programy)

Stowarzyszenie Szkoła Liderów www.szkola-liderow.pl

Program LIDERZY PAFW – celem Programu jest wsparcie osób działających na rzecz swojej społeczności, które chcą podnosić wiedzę i umiejętności w tym zakresie; program opiera się na współpracy uczestnika z tutorem, tj. z osobą mającą duże doświadczenie w działalności społecznej, która wspiera i inspirowa podopiecznego, odkrywa przed nim nowe sposoby działania. Elementami Programu jest cykl szkoleń, współpraca tutorem, **konkurs grantowy** oraz **fundusz rozwojowy**, w ramach którego można uzyskać dotację na realizację własnych „potrzeb rozwojowych”.

Akademia Rozwoju Filantropii w Polsce www.filantropia.org.pl

Program „Działaj lokalnie” pomaga w budowaniu aktywnych społeczności lokalnych, w których mieszkańcy wspólnie definiują własne problemy i starają się im przeciwdziałać bądź łagodzić ich skutki; w ramach **otwartych konkursach grantowych** można uzyskać dotację na różne przedsięwzięcia wspomagające lokalną aktywność, przyczyniające się do rozwiązywania lokalnych problemów – np. kulturalno-edukacyjne, dotyczące zachowania tradycji czy promujące turystykę i przedsiębiorczość. www.dzialajlokalnie.pl

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Fundusz Inicjatyw Obywatelskich

www.pozYTEK.gov.pl

FIO jest rządowym programem dotacyjnym adresowanym do organizacji nie nastawionych na zysk. Jest to program z założenia wieloletni, administrowany przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Celem programu jest wzmocnienie inicjatyw obywatelskich z udziałem sektora pozarządowego. Dotacje w ramach FIO są dystrybuowane w drodze otwartych konkursów. Ze środków Funduszu wspierane są działania obywatelskie z udziałem organizacji pozarządowych m.in. w zakresie realizacji zadań publicznych współpracy między sektorem pozarządowym i publicznym, działania umożliwiające organizacjom korzystanie ze środków Unii Europejskiej, działania upowszechniające dobre praktyki i modelowe rozwiązania, które służą rozwojowi społeczeństwa obywatelskiego itp. Na lata 2009-2013 przyjęto 4 priorytety merytoryczne: Priorytet I. **Aktywni, świadomi obywatele, aktywne wspólnoty lokalne, Priorytet II. Sprawne organizacje pozarządowe w dobrym państwie, Priorytet III. Integracja i aktywizacja społeczna. Zabezpieczenie społeczne, Priorytet IV. Rozwój przedsiębiorczości społecznej**

Istnieje jeszcze wiele różnych programów, funduszy i instytucji wspierających lokalne inicjatywy wiejskie. Aktualne informacje o większości z nich można znaleźć na stronach internetowych www.ngo.pl oraz www.witrynawiejska.org.pl.

DODATKI

Wzory dokumentów

Protokół z Zebrania Wiejskiego Sołectwa

odbytego w dniu

1. Zebranie rozpoczęło się o godz. i trwało do godz.
 2. W zebraniu uczestniczyli mieszkańcy sołectwa, wg listy obecności – osób oraz:
.....
.....
 3. Na przewodniczącego zebrania wybrano:
na protokolanta wybrano:
 4. Porządek zebrania:
 1. Ustalenie i uchwalenie wniosku o przyznanie środków finansowych z funduszu sołeckiego na realizację zadań służących poprawie warunków życia mieszkańców.
 2.
 3.
 4.
- Porządek obrad został zatwierdzony ilością głosów „za”, „przeciw”, „wstrzymujących się”
5. Streszczenie przebiegu obrad:
.....
.....
.....
.....
.....
.....
 6. Wyniki głosowania:
 1. za przyjęciem uchwały w sprawie uchwalenia wniosku o przyznanie środków z funduszu sołeckiego „za” było uczestników zebrania, „przeciw”, „wstrzymało się” od głosu

Uchwała została przyjęta / nie przyjęta.

 2. za przyjęciem uchwały w sprawie:
.....
.....
 7. Treść podjętych uchwał – uchwały w załączeniu (.....egz.)

Protokołował/a:

Przewodniczący Zebrania

.....

.....

Uchwała Nr/...

Zebrania Wiejskiego Sołectwa

z dnia

w sprawie uchwalenia wniosku o przyznanie środków z funduszu sołeckiego.

Na podstawie art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 20 lutego 2009r. o funduszu sołeckim (Dz.U. Nr 52, poz. 420) oraz § Statutu Sołectwa – Zebranie Wiejskie Sołectwa postanawia co następuje:

§ 1

Uchwała się wniosek o przyznanie środków z funduszu sołeckiego, wyodrębnionego w budżecie na rok, na realizację zadań służących poprawie warunków życia mieszkańców – stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się sołtysowi.

Przewodniczący Zebrania – Sołtys

.....

Fundusz Sołecki – jak dobrze wydać pieniądze?

Sołectwo

GMINA

Załącznik do uchwały Zebrania Wiejskiego

Sołectwa Nr.....

z dnia

.....

(data sporządzenia wniosku)

Pani/Pan

.....

Wójt Gminy

Wniosek

Na podstawie art. 4 ust. 1-4 ustawy z dnia 20 lutego 2009r. o funduszu sołeckim /Dz.U. Nr 52, poz. 420/, Uchwały Rady Gminy w z dnia 20... r. Nr w sprawie wyrażenia zgody na utworzenie funduszu sołeckiego – z g ł a s z a m y następujące przedsięwzięcia ¹ do wykonania w ramach funduszu sołeckiego:

Lp.	Przedsięwzięcia do wykonania w ramach funduszu sołeckiego	Całkowity koszt	Wnioskowana kwota dofinansowania z funduszu sołeckiego	Inne środki zewnętrzne	Udział własny w tym praca społeczna
Razem:			²		

Szacowane wydatki budżetu związane z realizacją zadań wyniosą –zł ²

¹ Wniosek może dotyczyć więcej niż jednego przedsięwzięcia, jednak łączny ich koszt musi mieścić się w kwocie funduszu.

² Łącznie nie więcej niż kwota przyznana na dany rok.

Uzasadnienie przyjęcia realizacji przedsięwzięcia: ³

Wniosek niniejszy został uchwalony przez zebranie wiejskie w dniu

Sołtys

Załączniki:

1) Uchwała zebrania wiejskiego Nr z dnia

2) Protokół zebrania wiejskiego z dnia

3) Lista obecności z zebrania wiejskiego

³ W szczególności winny to być argumenty o związku przedsięwzięcia z wymogiem poprawy warunków życia mieszkańców

Przykładowa metoda opracowania Planu Odnowy Miejscowości

Poniżej zastawiono kluczowe elementy Planu Odnowy Miejscowości/Sołectwa, do którego istnieje szereg szczegółowych narzędzi w postaci tablic pomocniczych, kwestionariuszy, ćwiczeń i innych technik które przekazywane są liderom lokalnym i członkom grup odnowy wsi podczas spotkań i warsztatów.

Wstęp

Należy tu zamieścić podstawowe informacje na temat sołectwa: Liczbę mieszkańców, położenie administracyjne i geograficzne. W tej części należy również podać przyczyny dla których, społeczność wsi decyduje się opracować plan rozwoju.

Analiza Zasobów Miejscowości

Należy tu zaprezentować podstawowe zasoby sołectwa, rozumiane zarówno w wymiarze materialnym (naturalne środowisko, krajobraz, budowle), jak i walory kulturowe, społeczne – stanowiące o tożsamości sołectwa. Punktem wyjścia powinny być tu dane statystyczne oraz informacja zgromadzone przez mieszkańców podczas warsztatów na arkuszach analitycznych. Jedną z metod pomocy mieszkańcom w identyfikacji zasobów jest przygotowanie serii bezpośrednich pytań¹:

- *Co wieś wyróżnia?*,
- *Jakie pełni funkcje?*,
- *Kim są mieszkańcy wsi?*,
- *Co daje mieszkańcom utrzymanie?*,
- *Jak wieś jest zorganizowana?*,
- *Co wieś proponuje dzieciom i młodzieży?*,
- *W jaki sposób rozwiązywane są na wsi problemy?*,
- *Jakie obyczaje wieś pielęgnuje i rozwija?*,
- *Jaki wieś ma wygląd?*,
- *Jakie są mieszkania i obejścia?*,
- *Jaki jest stan otoczenia i środowiska?*,
- *Jakie jest rolnictwo?*,
- *Jakie są powiązania komunikacyjne?*,
- *Inne....(ważne elementy struktury wsi).*

Analizę SWOT

Opracowaną podczas warsztatów matrycę określającą zarówno korzystne i niekorzystne cechy wewnętrzne sołectwa, jak i potencjalne szanse i zagrożenia występujące w otoczeniu, które mogą mieć wpływ na przyszłość sołectwa i mieszkańców.

Wizja Rozwoju Wsi.

Wizja rozwoju w formie jednego sformułowania (maksymalnie 2 zdań) powinna odwoływać się do przyszłości, być sformułowana w formie pozytywnej, najlepiej osobowej deklaracji. Powinna powstać w wyniku dyskusji mieszkańców. Dla ułatwienia pracy można wykorzystać arkusze pomocnicze dotyczące aspiracji, marzeń i oczekiwań mieszkańców – „Moje sołectwo za 10 lat”

¹ Na podstawie metody stosowanej w programie „opolskim”

Arkusz Planowania Długoterminowego

Arkusz ten zawiera układ wyznaczonych przez społeczność priorytetów rozwojowych, celów oraz konkretnych projektów. Zarówno priorytety, jak i cele oraz projekty mogą zawierać krótkie uzasadnienia. W zależności od zaawansowania prac, projekty powinny być uszczegółowione. Szczególnie ważne jest określenie kosztów związanych z ich wdrażaniem. Zwykle ma to największy wpływ na ustalanie harmonogramu realizacji planu.

Arkusz planowania krótkoterminowego

Arkusz ten wyznacza projekty i przedsięwzięcia przewidywane przez mieszkańców do realizacji w najbliższej przyszłości (najczęściej najbliższe 12 miesięcy). Generalnie więc, społeczność dokonuje wyboru najbardziej pożądanych projektów, kierując się jednocześnie możliwościami finansowymi oraz zdolnościami organizacyjnymi.

Zarządzanie

W tej części należy określić kto będzie odpowiedzialny za realizację całego planu oraz poszczególnych jego elementów. Na podstawie doświadczeń z różnych regionów Polski należy stwierdzić, że w praktyce rolę zarządzających wdrażaniem planu odnowy przejmują na siebie sołtys, rada sołecka, utworzona na potrzeby odnowy wsi tzw. grupa odnowy wsi” lub istniejąca w danej miejscowości organizacja pozarządowa (najczęściej stowarzyszenie). Niezwykle istotnym elementem zarządzania i realizacji programu jest upowszechnianie informacji oraz możliwie jak największe angażowanie różnych grup mieszkańców.

Arkusz 1

ANALIZA ZASOBÓW WSI

SOŁECTWO..... GMINA.....

Zasoby – to wszelkie elementy materialne i niematerialne wsi i otaczającego ją obszaru, które mogą być wykorzystane obecnie bądź w przyszłości w budowaniu bądź realizacji publicznych bądź prywatnych przedsięwzięć odnowy wsi.

Rodzaj zasobu	Brak	Jest o znaczeniu małym	Jest o znaczeniu dużym
Środowisko przyrodnicze walory krajobrazu walory przyrodnicze wody powierzchniowe (cieki, rzeki, stawy) gleby kopaliny			
Środowisko kulturowe walory architektury wiejskiej i osobliwości kulturowe walory zagospodarowania przestrzennego zabytki zespoły artystyczne			

Fundusz Sołecki – jak dobrze wydać pieniądze?

Dziedzictwo religijne i historyczne miejsca, osoby i przedmioty kultu święta, odpusty, pielgrzymki tradycje, obrzędy, gwara legendy, podania i fakty historyczne ważne postacie historyczne specyficzne nazwy			
Obiekty i tereny działki pod zabudowę mieszkaniową działki pod domy letniskowe działki pod zakłady usługowe i przemysł pustostany mieszkaniowe, magazynowe i po przemysłowe tradycyjne obiekty gospodarskie wsi (spichlerze, kuźnie, młyny) place i miejsca publicznych spotkań miejsca spotkań i rekreacji			
Gospodarka, rolnictwo specyficzne produkty (hodowle, uprawy polowe) znane firmy produkcyjne i zakłady usługowe możliwe do wykorzystania odpady poprodukcyjne			
Sąsiedzi i przyjezdni korzystne, atrakcyjne sąsiedztwo (duże miasto, arteria komunikacyjna, atrakcja turystyczna) ruch tranzytowy przyjezdni stali i sezonowi			
Instytucje placówki opieki społecznej szkoły Dom kultury Inne			
Ludzie, organizacje społeczne OSP KGW Stowarzyszenia Darczyńcy i sponsorzy			

DATA.....

Arkusz 2

JACY JESTEŚMY?– Diagnoza aktualnej sytuacji naszego sołectwa
Jaka jest nasza wieś?

Co ją wyróżnia?	
Jakie pełni funkcje?	
Kim są mieszkańcy?	
Co daje utrzymanie?	
Jak zorganizowani są mieszkańcy?	
W jaki sposób rozwiązują problemy?	
Jaki wygląd ma nasza wieś?	
Jakie obyczaje i tradycje są nas pielęgnowane i rozwijane?	
Jak wyglądają mieszkania i obejścia?	
Jaki jest stan otoczenia i środowiska?	
Jakie jest rolnictwo?	
Jakie są powiązania komunikacyjne?	
Co proponujemy dzieciom i młodzieży?	

Arkusz 3

ANALIZA SWOT

Podsumowanie sytuacji rozwojowej sołectwa

Silne strony	Słabe strony
Okazje	Zagrożenia

Arkusz 4

NASZE SOŁECTWO ZA 10 LAT – Wizja rozwoju naszej wsi

Marzę aby moja wieś...

Byłbym szczęśliwy...

Arkusz 5

WIZJA STANU DOCELOWEGO

Jaka ma być nasza wieś za kilka lat?

Co ma ją wyróżniać?	
Jakie ma pełnić funkcje?	
Kim mają być mieszkańcy?	
Co ma dać utrzymanie?	
W jaki sposób ma być zorganizowana wieś i mieszkańcy?	
W jaki sposób mają być rozwiązywane problemy?	
Jak ma wyglądać nasza wieś?	
Jakie obyczaje i tradycje mają być u nas pielęgnowane i rozwijane?	
Jak mają wyglądać mieszkania i obejścia?	
Jaki ma być stan otoczenia i środowiska?	
Jakie ma być rolnictwo?	
Jakie mają być powiązania komunikacyjne?	
Co zaproponujemy dzieciom i młodzieży?	

Arkusz 6

ARKUSZ PLANOWANIA

NASZA MAŁA STRATEGIA – PLAN ROZWOJU SOŁECTWA

Wizja Rozwoju Sołectwa				
Priorytet 1			Priorytet 2	Priorytet 3
Cel 1.1:	Cel 1.2:	Cel 1.3:	Cel 2.1:	Cel 3.1:
Projekty: 1. 2. 3. 4. 5.	Projekty: 1. 2. 3. 4. 5.	Projekty: 1. 2. 3. 4. 5.	Projekty: 1. 2. 3. 4. 5.	Projekty: 1. 2. 3. 4. 5.

Arkusz 7

ARKUSZ PLANU KRÓTKOTERMINOWEGO

Pytania dotyczące projektów	Propozycje projektów	Czy nas na to stać?		Hierarchia
		organizacyjnie	finansowo	
Co nas najbardziej zintegruje?				
Na czym nam najbardziej zależy?				
Co nam najbardziej przeszkadza?				
Co najbardziej zmieni nasze życie?				
Co osiągniemy najłatwiej?				

Ustawa o funduszu sołeckim i wyciąg z innych ustaw powiązanych

USTAWA
z dnia 20 lutego 2009 r.
o funduszu sołeckim
(Dz. U. Nr 52 poz. 420)

Art. 1.

1. Rada gminy rozstrzyga o wyodrębnieniu w budżecie gminy środków stanowiących fundusz sołecki, zwany dalej „funduszem”, do dnia 31 marca roku poprzedzającego rok budżetowy, podejmując uchwałę, w której wyraża zgodę albo nie wyraża zgody na wyodrębnienie funduszu w roku budżetowym.
2. Fundusz nie jest funduszem celowym w rozumieniu ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych (Dz. U. Nr 249, poz. 2104, z późn. zm.1)).
3. Środki funduszu przeznacza się na realizację przedsięwzięć, które zgłoszone we wniosku, o którym mowa w art. 4, są zadaniami własnymi gminy, służą poprawie warunków życia mieszkańców i są zgodne ze strategią rozwoju gminy.
4. Środki funduszu mogą być przeznaczone na pokrycie wydatków na działania zmierzające do usunięcia skutków klęski żywiołowej w rozumieniu ustawy z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej. (Dz. U. Nr 62, poz. 558, z późn. zm.2)).

Art. 2.

1. Wysokość środków przypadających na dane sołectwo wynosi:

$$F = \{2 + (L_m / 100)\} \cdot K_b$$

gdzie poszczególne symbole oznaczają:

F – wysokość środków przeznaczonych na dane sołectwo, jednak nie więcej niż dziesięciokrotność K_b ,

L_m – liczbę mieszkańców sołectwa według stanu na dzień 30 czerwca roku poprzedzającego rok budżetowy, określoną na podstawie prowadzonego przez gminę zbioru danych stałych mieszkańców, o którym mowa w art. 44a ust. 1 pkt 1 lit. a ustawy z dnia 10 kwietnia 1974 r. o ewidencji ludności i dowodach osobistych (Dz. U. z 2006 r. Nr 139, z późn. zm.3)),

K_b – kwotę bazową – obliczoną jako iloraz wykonanych dochodów bieżących danej gminy, o których mowa w przepisach o finansach publicznych, za rok poprzedzający rok budżetowy o dwa lata oraz liczby mieszkańców zamieszkałych na obszarze danej gminy, według stanu na dzień 31 grudnia roku poprzedzającego rok budżetowy o dwa lata, ustalonej przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego.

2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) w terminie do dnia 31 lipca roku poprzedzającego rok budżetowy przekazuje sołtysom informację o wysokości środków, o których mowa w ust. 1.
3. Środki funduszu niewykorzystane w roku budżetowym wygasają z upływem roku.
4. Gmina otrzymuje z budżetu państwa zwrot, w formie dotacji celowej, części wydatków wykonanych w ramach funduszu. Zwrot obejmuje wydatki wykonane w roku poprzedzającym rok budżetowy.
5. Wydatki wykonane w ramach funduszu podlegają zwrotowi, o którym mowa w ust. 4, w następującej wysokości:

- 1) 30% wykonanych wydatków – dla gmin, w których Kb, jest mniejsze od średniego Kbk w skali kraju,
- 2) 20% wykonanych wydatków – dla gmin, w których Kb wynosi od 100% do 120% średniego Kbk w skali kraju,
- 3) 10% wykonanych wydatków – dla gmin, w których Kb jest większe od 120% średniego Kbk w skali kraju, gdzie Kbk oznacza – średnią kwotę bazową w kraju – obliczaną dla gmin wiejskich i miejsko-wiejskich, ujętych w rejestrze terytorialnym, o którym mowa w art. 47 ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz.U. Nr 88, poz. 439, z późn. zm.4)), według stanu na dzień 1 stycznia roku poprzedzającego rok budżetowy.
6. Średnią kwotę bazową w kraju oblicza się, dzieląc łączną kwotę wykonanych dochodów bieżących gmin wiejskich i miejsko-wiejskich, o których mowa w przepisach o finansach publicznych, przez liczbę mieszkańców gmin wiejskich i miejskowiejskich według stanu na dzień 31 grudnia roku poprzedzającego rok budżetowy o dwa lata, ustaloną przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego.
7. Podstawę do wyliczenia średniej kwoty bazowej w kraju stanowią wykonane dochody bieżące wykazane za rok poprzedzający rok budżetowy o dwa lata w sprawozdaniach gmin wiejskich i miejskowiejskich, których obowiązek sporządzania wynika z przepisów o finansach publicznych w zakresie sprawozdawczości budżetowej, z uwzględnieniem korekt złożonych do właściwych regionalnych izb obrachunkowych, w terminie do dnia 30 czerwca roku poprzedzającego rok budżetowy.
8. Minister właściwy do spraw finansów publicznych oblicza na dany rok średnią kwotę bazową w kraju i podaje ją do wiadomości w Biuletynie Informacji Publicznej do dnia 31 sierpnia roku poprzedzającego rok budżetowy.
9. Minister właściwy do spraw finansów publicznych określi, w drodze rozporządzenia, tryb zwrotu części wydatków gmin w ramach funduszu, kierując się potrzebą zapewnienia środków finansowych dla gmin.

Art. 3.

1. Rada gminy może zwiększyć środki funduszu ponad wysokość obliczoną na podstawie art. 2 ust. 1.
2. Zwiększona wysokość środków funduszu nie jest wliczana do wydatków wykonanych w ramach funduszu, od których przysługuje częściowy zwrot na podstawie art. 2 ust. 4.

Art. 4.

1. Warunkiem przyznania w danym roku budżetowym środków z funduszu jest złożenie do wójta (burmistrza, prezydenta miasta) przez sołectwo wniosku.
2. Wniosek danego sołectwa uchwała zebranie wiejskie z inicjatywy sołtysa, rady sołeckiej lub co najmniej 15 pełnoletnich mieszkańców sołectwa.
3. Wniosek powinien zawierać wskazanie przedsięwzięć przewidzianych do realizacji na obszarze sołectwa w ramach środków określonych dla danego sołectwa na podstawie informacji, o której mowa w art. 2 ust. 2, wraz z oszacowaniem ich kosztów i uzasadnieniem.
4. W terminie do dnia 30 września roku poprzedzającego rok budżetowy, którego dotyczy wniosek, sołtys przekazuje wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta) wniosek celem uwzględnienia go w projekcie budżetu gminy.
5. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) w terminie 7 dni od dnia otrzymania odrzuca wniosek niespełniający warunków określonych w ust. 2–4, informując jednocześnie o tym sołtysa. Sołtys może w terminie 7 dni od dnia otrzymania tej informacji podtrzymać wniosek, kierując go do rady gminy za pośrednictwem wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

6. W przypadku podtrzymania wniosku przez sołtysa, rada gminy rozpatruje ten wniosek w terminie 30 dni od dnia jego otrzymania. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) związany jest rozstrzygnięciem rady gminy w tym zakresie.
7. Uchwalając budżet, rada gminy odrzuca wniosek sołectwa, w przypadku gdy zamierzone zadania nie spełniają wymogów określonych w art. 1 ust. 3. 4

Art. 5.

W ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.5)) w art. 7 w ust. 1 pkt 17 otrzymuje brzmienie: „17) wspierania i upowszechniania idei samorządowej, w tym tworzenia warunków do działania i rozwoju jednostek pomocniczych i wdrażania programów pobudzania aktywności obywatelskiej;”.

Art. 6.

W 2009 r. rada gminy podejmuje uchwałę, o której mowa w art. 1 ust. 1, do dnia 30 czerwca.

Art. 7.

Ustawa wchodzi w życie z dniem 1 kwietnia 2009 r.

- 1) Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2005 r. Nr 169, poz. 1420, z 2006 r. Nr 45, poz. 319, Nr 104, poz. 708, Nr 170, poz. 1217 i 1218, Nr 187, poz. 1381 i Nr 249, poz. 1832, z 2007 r. Nr 82, poz. 560, Nr 88, poz. 587, Nr 115, poz. 791 i Nr 140, poz. 984, z 2008 r. Nr 180, poz. 1112, Nr 209, poz. 1317, Nr 216, poz. 1370 i Nr 227, poz. 1505 oraz z 2009 r. Nr 19, poz. 100.
- 2) Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2002 r. Nr 74, poz. 676, z 2006 r. Nr 50, poz. 360 i Nr 191, poz. 1410, z 2007 r. Nr 89, poz. 590 oraz z 2008 r. Nr 11, poz. 59.2
- 3) Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2006 r. Nr 144, poz. 1043, z 2007 r. Nr 21, poz. 125, z 2008 r. Nr 70, poz. 416, Nr 171, poz. 1056, Nr 195, poz. 1198 i Nr 220, poz. 1414 oraz z 2009 r. Nr 22, poz. 120.
- 4) Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz.U. z 1996 r. Nr 156, poz. 775, z 1997 r. Nr 88, poz. 554 i Nr 121, poz. 769, z 1998 r. Nr 99, poz. 632 i Nr 106, poz. 668, z 2001 r. Nr 100, poz. 1080, z 2003 r. Nr 217, poz. 2125, z 2004 r. Nr 273, poz. 2703, z 2005 r. Nr 163, poz. 1362, z 2006 r. Nr 170, poz. 1217, z 2007 r. Nr 166, poz. 1172, z 2008 r. Nr 227, poz. 1505 oraz z 2009 r. Nr 18, poz. 97.3
- 5) Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2002 r. Nr 23, poz. 220, Nr 62, poz. 558, Nr 113, poz. 984, Nr 153, poz. 1271 i Nr 214, poz. 1806, z 2003 r. Nr 80, poz. 717 i Nr 162, poz. 1568, z 2004 r. Nr 102, poz. 1055, Nr 116, poz. 1203 i Nr 167, poz. 1759, z 2005 r. Nr 172, poz. 1441 i Nr 175, poz. 1457, z 2006 r. Nr 17, poz. 128 i Nr 181, poz. 1337, z 2007 r.

Dz.U.01.142.1591

2002.03.31	zm.	Dz.U.2002.23.220	art. 1
2002.06.22	zm.	Dz.U.2002.62.558	art. 29
2002.10.27	zm.	Dz.U.2002.113.984	art. 43
2003.01.01	zm.	Dz.U.2002.214.1806	art. 1
2003.07.11	zm.	Dz.U.2003.80.717	art. 72
2003.11.17	zm.	Dz.U.2003.162.1568	art. 126
2004.01.01	zm.	Dz.U.2002.153.1271	art. 17
2004.05.01	zm.	Dz.U.2004.102.1055	art. 3
2004.07.01	zm.	Dz.U.2004.116.1203	art. 4

2004.07.27	zm.	Dz.U.2002.214.1806	art. 1
2005.10.10	zm.	Dz.U.2005.172.1441	art. 1
2006.02.02	zm.	Dz.U.2006.17.128	art. 1
2006.09.01	zm.	Dz.U.2005.175.1457	art. 1
2006.10.06	zm.wyn.z	Dz.U.2006.181.1337	ogólne
2007.03.19	zm.wyn.z	Dz.U.2007.48.327	pkt 4
2007.08.01	zm.wyn.z	Dz.U.2007.138.974	ogólne
2007.10.22	zm.	Dz.U.2007.173.1218	art. 2
2008.10.25	zm.	Dz.U.2008.180.1111	art. 1
2009.01.01	zm.	Dz.U.2008.223.1458	art. 45
2009.04.01	zm.	Dz.U.2009.52.420	art. 5

USTAWA

z dnia 8 marca 1990 r.

o samorządzie gminnym.

Art. 1.

1. Mieszkańcy gminy tworzą z mocy prawa wspólnotę samorządową.
2. Ilekroć w ustawie jest mowa o gminie, należy przez to rozumieć wspólnotę samorządową oraz odpowiednie terytorium.

Art. 2.

1. Gmina wykonuje zadania publiczne w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność.
2. Gmina posiada osobowość prawną.
3. Samodzielność gminy podlega ochronie sądowej.

Art. 6.

1. Do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów.
2. Jeżeli ustawy nie stanowią inaczej, rozstrzyganie w sprawach, o których mowa w ust. 1, należy do gminy.

Art. 7.

1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:
 - 1) ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej,
 - 2) gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego,
 - 3) wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz,
 - 4) lokalnego transportu zbiorowego,
 - 5) ochrony zdrowia,
 - 6) pomocy społecznej, w tym ośrodków i zakładów opiekuńczych,
 - 7) gminnego budownictwa mieszkaniowego,
 - 8) edukacji publicznej,

- 9) kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
 - 10) kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
 - 11) targowisk i hal targowych,
 - 12) zieleni gminnej i zadrzewień,
 - 13) cmentarzy gminnych,
 - 14) porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej, w tym wyposażenia i utrzymania gminnego magazynu przeciwpowodziowego,
 - 15) utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych,
 - 16) polityki prorodzinnej, w tym zapewnienia kobietom w ciąży opieki socjalnej, medycznej i prawnej,
 - 17) wspierania i upowszechniania idei samorządowej, w tym tworzenia warunków do działania i rozwoju jednostek pomocniczych i wdrażania programów pobudzania aktywności obywatelskiej;
 - 18) promocji gminy,
 - 19) współpracy z organizacjami pozarządowymi,
 - 20) współpracy ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw.
2. Ustawy określają, które zadania własne gminy mają charakter obowiązkowy.
 3. Przekazanie gminie, w drodze ustawy, nowych zadań własnych wymaga zapewnienia koniecznych środków finansowych na ich realizację w postaci zwiększenia dochodów własnych gminy lub subwencji. Przepis art. 8 ust. 4 i 5 stosuje się odpowiednio.

Art. 35.

1. Organizację i zakres działania jednostki pomocniczej określa rada gminy odrębnym statutem, po przeprowadzeniu konsultacji z mieszkańcami.
2. Statut może przewidywać powołanie jednostki niższego rzędu w ramach jednostki pomocniczej.
3. Statut jednostki pomocniczej określa w szczególności:
 - 1) nazwę i obszar jednostki pomocniczej,
 - 2) zasady i tryb wyborów organów jednostki pomocniczej,
 - 3) organizację i zadania organów jednostki pomocniczej,
 - 4) zakres zadań przekazywanych jednostce przez gminę oraz sposób ich realizacji,
 - 5) zakres i formy kontroli oraz nadzoru organów gminy nad działalnością organów jednostki pomocniczej.

Art. 36.

1. Organem uchwałodawczym w sołectwie jest zebranie wiejskie, a wykonawczym – sołtys. Działalność sołtysa wspomaga rada sołecka.
2. Sołtys oraz członkowie rady sołeckiej wybierani są w głosowaniu tajnym, bezpośrednim, spośród nieograniczonej liczby kandydatów, przez stałych mieszkańców sołectwa uprawnionych do głosowania.
3. Sołtys korzysta z ochrony prawnej przysługującej funkcjonariuszom publicznym.

Art. 37.

1. Organem uchwałodawczym w dzielnicy (osiedlu) jest rada o liczbie członków ustalonej według art. 17, nie więcej jednak niż 21.

2. Organem wykonawczym w dzielnicy (osiedlu) jest zarząd. Na czele zarządu stoi przewodniczący.
3. Przewodniczący zarządu korzysta z ochrony prawnej przysługującej funkcjonariuszom publicznym.
4. S tatut osiedla może ustalić, że w osiedlu organem uchwałodawczym jest ogólne zebranie mieszkańców. Ogólne zebranie wybiera zarząd osiedla; art. 36 ust. 2 stosuje się odpowiednio.

Art. 37a.

Przewodniczący organu wykonawczego jednostki pomocniczej może uczestniczyć w pracach rady gminy na zasadach określonych w statucie gminy, bez prawa udziału w głosowaniu. Przewodniczący rady gminy jest każdorazowo zobowiązany do zawiadamiania, na takich samych zasadach jak radnych, przewodniczącego organu wykonawczego jednostki pomocniczej o sesji rady gminy.

Art. 37b.

1. Rada gminy może ustanowić zasady, na jakich przewodniczącemu organu wykonawczego jednostki pomocniczej będzie przysługiwała dieta oraz zwrot kosztów podróży służbowej.
2. R ada gminy może ustanowić zasady, na jakich członkom organu wykonawczego jednostki pomocniczej oraz członkom rady dzielnicy (osiedla), rady sołeckiej, będzie przysługiwała dieta lub zwrot kosztów podróży służbowej.

Art. 38.

Odrębności ustroju gmin, które wykonują zadania o szczególnym charakterze, określają właściwe ustawy. Dotyczy to w szczególności gmin uzdrowiskowych.

Art. 39.

1. Decyzje w indywidualnych sprawach z zakresu administracji publicznej wydaje wójt, o ile przepisy szczególne nie stanowią inaczej.
2. Wójt może upoważnić swoich zastępców lub innych pracowników urzędu gminy do wydawania decyzji administracyjnych, o których mowa w ust. 1, w imieniu wójta.
3. (skreślony).
4. Do załatwiania indywidualnych spraw z zakresu administracji publicznej rada gminy może upoważnić również organ wykonawczy jednostki pomocniczej oraz organy jednostek i podmiotów, o których mowa w art. 9 ust. 1.
5. Od decyzji wydanej przez wójta lub organ, o którym mowa w ust. 4, służy odwołanie do samorządowego kolegium odwoławczego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.

Art. 60.

1. Za prawidłową gospodarkę finansową gminy odpowiada wójt.
2. Wójtowi gminy przysługuje wyłączne prawo:
 - 1) zaciągania zobowiązań mających pokrycie w ustalonych w uchwale budżetowej kwotach wydatków, w ramach upoważnień udzielonych przez radę gminy,
 - 2) emitowania papierów wartościowych, w ramach upoważnień udzielonych przez radę gminy,
 - 3) dokonywania wydatków budżetowych,
 - 4) zgłaszania propozycji zmian w budżecie gminy,
 - 5) dysponowania rezerwami budżetu gminy,
 - 6) blokowania środków budżetowych, w przypadkach określonych ustawą.

Art. 61.

1. Gospodarka finansowa gminy jest jawna.
2. Wójt niezwłocznie ogłasza uchwałę budżetową i sprawozdanie z jej wykonania w trybie przewidzianym dla aktów prawa miejscowego.
3. Wójt informuje mieszkańców gminy o założeniach projektu budżetu, kierunkach polityki społecznej i gospodarczej oraz wykorzystywaniu środków budżetowych.

2008.10.24	zm.	Dz.U.2008.171.1058	art. 1
2008.12.27	zm.	Dz.U.2008.220.1420	art. 1
2009.02.20	zm.	Dz.U.2009.19.101	art. 35
2009.03.24	zm.	Dz.U.2008.227.1505	art. 180
2009.05.15	zm.	Dz.U.2009.65.545	art. 11
2009.07.16	zm.	Dz.U.2009.91.742	art. 4

USTAWA

z dnia 29 stycznia 2004 r.

Prawo zamówień publicznych

Art. 4. Ustawy nie stosuje się do:

- 1) zamówień udzielanych na podstawie:
 - a) szczególnej procedury organizacji międzynarodowej odmiennej od określonej w ustawie,
 - b) umów międzynarodowych, których stroną jest Rzeczpospolita Polska, dotyczących stacjonowania wojsk, jeżeli umowy te przewidują inne niż ustawa procedury udzielania zamówień,
 - c) umowy międzynarodowej zawartej między Rzeczpospolitą Polską a jednym lub wieloma państwami niebędącymi członkami Unii Europejskiej, dotyczącej wdrożenia lub realizacji przedsięwzięcia przez strony tej umowy, jeżeli umowa ta przewiduje inne niż ustawa procedury udzielania zamówień;
- 2) zamówień Narodowego Banku Polskiego związanych z:
 - a) wykonywaniem zadań dotyczących realizacji polityki pieniężnej, a w szczególności zamówień na usługi finansowe związane z emisją, sprzedażą, kupnem i transferem papierów wartościowych lub innych instrumentów finansowych,
 - b) obrotem papierami wartościowymi emitowanymi przez Skarb Państwa,
 - c) obsługą zarządzania długiem krajowym i zadłużeniem zagranicznym,
 - d) emisją znaków pieniężnych i gospodarką tymi znakami,
 - e) gromadzeniem rezerw dewizowych i zarządzaniem tymi rezerwami,
 - f) gromadzeniem złota i metali szlachetnych,
 - g) prowadzeniem rachunków bankowych i przeprowadzaniem bankowych rozliczeń pieniężnych;
- 2a) zamówień Banku Gospodarstwa Krajowego:
 - a) związanych z realizacją zadań dotyczących obsługi funduszy utworzonych, powierzonych lub przekazanych Bankowi Gospodarstwa Krajowego na podstawie odrębnych ustaw oraz realizacją programów rządowych, w części dotyczącej:
 - prowadzenia rachunków bankowych, przeprowadzania bankowych rozliczeń pieniężnych i działalności na rynku międzybankowym,
 - pozyskiwania środków finansowych dla zapewnienia płynności finansowej, finansowania działalności obsługiwanych funduszy i programów oraz refinansowania akcji kredytowej,

- b) związanych z operacjami na rynku międzybankowym dotyczących zarządzania długiem Skarbu Państwa oraz płynnością budżetu państwa;
- 3) zamówień, których przedmiotem są:
 - a) usługi arbitrażowe lub pojednawcze,
 - b) usługi Narodowego Banku Polskiego,
 - c) (uchylona),
 - d) (uchylona),
 - e) usługi w zakresie badań naukowych i prac rozwojowych oraz świadczenie usług badawczych, które nie są w całości opłacane przez zamawiającego i których rezultaty nie stanowią wyłącznie jego własności,
 - f) dostawy i usługi, do których stosuje się art. 296 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską,
 - g) nabycie, przygotowanie, produkcja lub koprodukcja materiałów programowych przeznaczonych do emisji przez nadawców radiowych lub telewizyjnych,
 - h) zakup czasu antenowego,
 - i) nabycie własności nieruchomości oraz innych praw do nieruchomości, w szczególności dzierżawy i najmu,
 - j) usługi finansowe związane z emisją, sprzedażą, kupnem lub transferem papierów wartościowych lub innych instrumentów finansowych, w szczególności związane z transakcjami mającymi na celu uzyskanie dla zamawiającego środków pieniężnych lub kapitału,
 - k) dostawy uprawnień do emisji do powietrza gazów cieplarnianych i innych substancji, jednostek poświadczonej redukcji emisji oraz jednostek redukcji emisji, w rozumieniu przepisów o handlu uprawnieniami do emisji do powietrza gazów cieplarnianych i innych substancji,
 - l) usługi Banku Gospodarstwa Krajowego w zakresie bankowej obsługi jednostek, o których mowa w art. 3 ust. 1 pkt 1 i 2, z wyłączeniem jednostek samorządu terytorialnego;
- 4) umów z zakresu prawa pracy;
- 4a) (uchylony);
- 5) zamówień objętych tajemnicą państwową zgodnie z przepisami o ochronie informacji niejawnych albo jeżeli wymaga tego istotny interes bezpieczeństwa państwa, albo zamówień objętych tajemnicą służbową, jeżeli wymaga tego istotny interes publiczny lub istotny interes państwa;
- 5a) zamówień w ramach realizacji polskiej pomocy zagranicznej udzielanych przez jednostki wojskowe w rozumieniu przepisów o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa, jeżeli ich wartość jest mniejsza niż kwoty określone w przepisach wydanych na podstawie art. 11 ust. 8;
- 6) zamówień na usługi udzielane innemu zamawiającemu, o którym mowa w art. 3 ust. 1 pkt 1-3a, któremu przyznano, w drodze ustawy lub decyzji administracyjnej, wyłączne prawo do świadczenia tych usług;
- 7) przyznawania dotacji ze środków publicznych, jeżeli dotacje te są przyznawane na podstawie ustaw;
- 8) zamówień i konkursów, których wartość nie przekracza wyrażonej w złotych równowartości kwoty 14.000 euro;
- 9) (uchylony);
- 10) zamówień udzielanych przez podmioty wykonujące co najmniej jeden z następujących rodzajów działalności:
 - a) udostępnianie publicznej sieci telekomunikacyjnej,

- b) eksploatacja publicznej sieci telekomunikacyjnej,
 - c) świadczenie publicznie dostępnych usług telekomunikacyjnych za pomocą publicznej sieci telekomunikacyjnej lub usług poczty elektronicznej za pomocą takiej sieci – jeżeli zamówienie jest udzielane wyłącznie w celu wykonywania jednego z tych rodzajów działalności;
- 11) nabywania dostaw, usług lub robót budowlanych od centralnego zamawiającego lub od wykonawców wybranych przez centralnego zamawiającego,
 - 12) koncesji na roboty budowlane oraz koncesji na usługi w rozumieniu ustawy z dnia 9 stycznia 2009 r. o koncesji na roboty budowlane lub usługi.

Art. 22.

- 1. O udzielenie zamówienia mogą ubiegać się wykonawcy, którzy:
 - 1) posiadają uprawnienia do wykonywania określonej działalności lub czynności, jeżeli ustawy nakładają obowiązek posiadania takich uprawnień;
 - 2) posiadają niezbędną wiedzę i doświadczenie oraz dysponują potencjałem technicznym i osobami zdolnymi do wykonania zamówienia lub przedstawia pisemne zobowiązanie innych podmiotów do udostępnienia potencjału technicznego i osób zdolnych do wykonania zamówienia;
 - 3) znajdują się w sytuacji ekonomicznej i finansowej zapewniającej wykonanie zamówienia;
 - 4) nie podlegają wykluczeniu z postępowania o udzielenie zamówienia.
- 2. Zamawiający nie może określać warunków udziału w postępowaniu o udzielenie zamówienia w sposób, który mógłby utrudniać uczciwą konkurencję.

Art. 24.

- 1. Z postępowania o udzielenie zamówienia wyklucza się:
 - 1) wykonawców, którzy wyrządzili szkodę, nie wykonując zamówienia lub wykonując je nienależycie, jeżeli szkoda ta została stwierdzona prawomocnym orzeczeniem sądu wydanym w okresie 3 lat przed wszczęciem postępowania;
 - 2) wykonawców, w stosunku do których otwarto likwidację lub których upadłość ogłoszono, z wyjątkiem wykonawców, którzy po ogłoszeniu upadłości zawarli układ zatwierdzony prawomocnym postanowieniem sądu, jeżeli układ nie przewiduje zaspokojenia wierzycieli poprzez likwidację majątku upadłego;
 - 3) wykonawców, którzy zalegają z uiszczeniem podatków, opłat lub składek na ubezpieczenia społeczne lub zdrowotne, z wyjątkiem przypadków gdy uzyskali oni przewidziane prawem zwolnienie, odroczenie, rozłożenie na raty zaległych płatności lub wstrzymanie w całości wykonania decyzji właściwego organu;
 - 4) osoby fizyczne, które prawomocnie skazano za przestępstwo popełnione w związku z postępowaniem o udzielenie zamówienia, przestępstwo przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową, przestępstwo przekupstwa, przestępstwo przeciwko obrotowi gospodarczemu lub inne przestępstwo popełnione w celu osiągnięcia korzyści majątkowych, a także za przestępstwo skarbowe lub przestępstwo udziału w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego;
 - 5) spółki jawne, których wspólnika prawomocnie skazano za przestępstwo popełnione w związku z postępowaniem o udzielenie zamówienia, przestępstwo przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową, przestępstwo przekupstwa, przestępstwo przeciwko obrotowi gospodarczemu lub inne przestępstwo popełnione w celu osiągnięcia korzyści majątkowych, a także za przestępstwo skarbowe lub przestępstwo udziału w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego;

- 6) spółki partnerskie, których partnera lub członka zarządu prawomocnie skazano za przestępstwo popełnione w związku z postępowaniem o udzielenie zamówienia, przestępstwo przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową, przestępstwo przekupstwa, przestępstwo przeciwko obrotowi gospodarczemu lub inne przestępstwo popełnione w celu osiągnięcia korzyści majątkowych, a także za przestępstwo skarbowe lub przestępstwo udziału w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego;
 - 7) spółki komandytowe oraz spółki komandytowo-akcyjne, których komplementariusza prawomocnie skazano za przestępstwo popełnione w związku z postępowaniem o udzielenie zamówienia, przestępstwo przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową, przestępstwo przekupstwa, przestępstwo przeciwko obrotowi gospodarczemu lub inne przestępstwo popełnione w celu osiągnięcia korzyści majątkowych, a także za przestępstwo skarbowe lub przestępstwo udziału w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego;
 - 8) osoby prawne, których zarządzającego członka organu zarządzającego prawomocnie skazano za przestępstwo popełnione w związku z postępowaniem o udzielenie zamówienia, przestępstwo przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową, przestępstwo przekupstwa, przestępstwo przeciwko obrotowi gospodarczemu lub inne przestępstwo popełnione w celu osiągnięcia korzyści majątkowych, a także za przestępstwo skarbowe lub przestępstwo udziału w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego;
 - 9) podmioty zbiorowe, wobec których sąd orzekł zakaz ubiegania się o zamówienia, na podstawie przepisów o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary;
 - 10) wykonawców, którzy nie spełniają warunków udziału w postępowaniu, o których mowa w art. 22 ust. 1 pkt 1-3.
2. Z postępowania o udzielenie zamówienia wyklucza się również wykonawców, którzy:
 - 1) wykonywali bezpośrednio czynności związane z przygotowaniem prowadzonego postępowania lub posługiwali się w celu sporządzenia oferty osobami uczestniczącymi w dokonywaniu tych czynności, chyba że udział tych wykonawców w postępowaniu nie utrudni uczciwej konkurencji; przepisu nie stosuje się do wykonawców, którym udziela się zamówienia na podstawie art. 62 ust. 1 pkt 2 lub art. 67 ust. 1 pkt 1 i 2;
 - 2) złożyli nieprawdziwe informacje mające wpływ na wynik prowadzonego postępowania;
 - 3) nie złożyli oświadczenia o spełnianiu warunków udziału w postępowaniu lub dokumentów potwierdzających spełnianie tych warunków lub złożone dokumenty zawierają błędy, z zastrzeżeniem art. 26 ust. 3;
 - 4) nie wnieśli wadium, w tym również na przedłużony okres związania ofertą, lub nie zgodzili się na przedłużenie okresu związania ofertą.
 3. Zamawiający zawiadamia równocześnie wykonawców, którzy zostali wykluczeni z postępowania o udzielenie zamówienia, podając uzasadnienie faktyczne i prawne, z zastrzeżeniem art. 92 ust. 1 pkt 3.
 4. Ofertę wykonawcy wykluczonego uznaje się za odrzuconą.

Art. 30.

1. Zamawiający opisuje przedmiot zamówienia za pomocą cech technicznych i jakościowych, z zachowaniem Polskich Norm przenoszących normy europejskie lub norm innych państw członkowskich Europejskiego Obszaru Gospodarczego przenoszących te normy.
2. W przypadku braku Polskich Norm przenoszących normy europejskie lub norm innych państw członkowskich Europejskiego Obszaru Gospodarczego przenoszących te normy uwzględnia się w kolejności:

- 1) europejskie aprobaty techniczne;
 - 2) wspólne specyfikacje techniczne;
 - 3) normy międzynarodowe;
 - 4) inne techniczne systemy odniesienia ustanowione przez europejskie organy normalizacyjne.
3. W przypadku braku Polskich Norm przenoszących normy europejskie lub norm innych państw członkowskich Europejskiego Obszaru Gospodarczego przenoszących te normy oraz aprobat, specyfikacji, norm i systemów, o których mowa w ust. 2, uwzględnia się w kolejności:
- 1) Polskie Normy;
 - 2) polskie aprobaty techniczne;
 - 3) polskie specyfikacje techniczne.
4. Opisując przedmiot zamówienia za pomocą norm, aprobat, specyfikacji technicznych i systemów odniesienia, o których mowa w ust. 1-3, zamawiający jest obowiązany wskazać, że dopuszcza rozwiązania równoważne opisywanym.
5. Wykonawca, który powołuje się na rozwiązania równoważne opisywanym przez zamawiającego, jest obowiązany wykazać, że oferowane przez niego dostawy, usługi lub roboty budowlane spełniają wymagania określone przez zamawiającego.
6. Zamawiający może odstąpić od opisywania przedmiotu zamówienia z uwzględnieniem przepisów ust. 1-3, jeżeli zapewni dokładny opis przedmiotu zamówienia poprzez wskazanie wymagań funkcjonalnych. Wymagania te mogą obejmować opis oddziaływania na środowisko.
7. Do opisu przedmiotu zamówienia stosuje się nazwy i kody określone we Wspólnym Słowniku Zamówień.

Art. 31.

1. Zamawiający opisuje przedmiot zamówienia na roboty budowlane za pomocą dokumentacji projektowej oraz specyfikacji technicznej wykonania i odbioru robót budowlanych.
2. Jeżeli przedmiotem zamówienia jest zaprojektowanie i wykonanie robót budowlanych w rozumieniu ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, zamawiający opisuje przedmiot zamówienia za pomocą programu funkcjonalno-użytkowego.
3. Program funkcjonalno-użytkowy obejmuje opis zadania budowlanego, w którym podaje się przeznaczenie ukończonych robót budowlanych oraz stawiane im wymagania techniczne, ekonomiczne, architektoniczne, materiałowe i funkcjonalne.
4. Minister właściwy do spraw budownictwa, gospodarki przestrzennej i mieszkaniowej określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowy zakres i formę:
 - 1) dokumentacji projektowej,
 - 2) specyfikacji technicznych wykonania i odbioru robót budowlanych,
 - 3) programu funkcjonalno-użytkowego – mając na względzie rodzaj robót budowlanych, a także nazwy i kody Wspólnego Słownika Zamówień.

Art. 32.

1. Podstawą ustalenia wartości zamówienia jest całkowite szacunkowe wynagrodzenie wykonawcy, bez podatku od towarów i usług, ustalone przez zamawiającego z należytą starannością.
2. Zamawiający nie może w celu uniknięcia stosowania przepisów ustawy dzielić zamówienia na części lub zaniżać jego wartości.
3. Jeżeli zamawiający przewiduje udzielenie zamówień uzupełniających, o których mowa w art. 67 ust. 1 pkt 6 i 7 lub art. 134 ust. 6 pkt 3 i 4, przy ustalaniu wartości zamówienia uwzględnia się wartość zamówień uzupełniających.

4. Jeżeli zamawiający dopuszcza możliwość składania ofert częściowych albo udziela zamówienia w częściach, z których każda stanowi przedmiot odrębnego postępowania, wartością zamówienia jest łączna wartość poszczególnych części zamówienia.
5. Jeżeli wyodrębniona jednostka organizacyjna zamawiającego posiadająca samodzielność finansową udziela zamówienia związanego z jej własną działalnością, wartość udzielanego zamówienia ustala się odrębnie od wartości zamówień udzielanych przez inne jednostki organizacyjne tego zamawiającego posiadające samodzielność finansową.
6. Wartością dynamicznego systemu zakupów jest łączna wartość zamówień objętych tym systemem, których zamawiający zamierza udzielić w okresie trwania dynamicznego systemu zakupów.
7. Wartością umowy ramowej jest łączna wartość zamówień, których zamawiający zamierza udzielić w okresie trwania umowy ramowej.

Art. 33.

1. Wartość zamówienia na roboty budowlane ustala się na podstawie:
 - 1) kosztorysu inwestorskiego sporządzanego na etapie opracowania dokumentacji projektowej albo na podstawie planowanych kosztów robót budowlanych określonych w programie funkcjonalno-użytkowym, jeżeli przedmiotem zamówienia jest wykonanie robót budowlanych w rozumieniu ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane;
 - 2) planowanych kosztów prac projektowych oraz planowanych kosztów robót budowlanych określonych w programie funkcjonalno-użytkowym, jeżeli przedmiotem zamówienia jest zaprojektowanie i wykonanie robót budowlanych w rozumieniu ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane.
2. Przy obliczaniu wartości zamówienia na roboty budowlane uwzględnia się także wartość dostaw związanych z wykonywaniem robót budowlanych oddanych przez zamawiającego do dyspozycji wykonawcy.
3. Minister właściwy do spraw budownictwa, gospodarki przestrzennej i mieszkaniowej określi, w drodze rozporządzenia:
 - 1) metody i podstawy sporządzania kosztorysu inwestorskiego,
 - 2) metody i podstawy obliczania planowanych kosztów prac projektowych oraz planowanych kosztów robót budowlanych określonych w programie funkcjonalno-użytkowym – uwzględniając dane techniczne, technologiczne i organizacyjne, mające wpływ na wartość zamówienia.

Art. 34.

1. Podstawą ustalenia wartości zamówienia na usługi lub dostawy powtarzające się okresowo jest łączna wartość zamówień tego samego rodzaju:
 - 1) udzielonych w terminie poprzednich 12 miesięcy lub w poprzednim roku budżetowym, z uwzględnieniem zmian ilościowych zamawianych usług lub dostaw oraz prognozowanego na dany rok średniorocznego wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych ogółem, albo
 - 2) których zamawiający zamierza udzielić w terminie 12 miesięcy następujących po pierwszej usłudze lub dostawie.
2. Wybór podstawy ustalenia wartości zamówienia na usługi lub dostawy powtarzające się okresowo nie może być dokonany w celu uniknięcia stosowania przepisów ustawy.
3. Jeżeli zamówienia udziela się na czas:
 - 1) nieoznaczony, wartością zamówienia jest wartość ustalona z uwzględnieniem okresu 48 miesięcy wykonywania zamówienia;
 - 2) oznaczony:

- a) nie dłuższy niż 12 miesięcy, wartością zamówienia jest wartość ustalona z uwzględnieniem okresu wykonywania zamówienia,
 - b) dłuższy niż 12 miesięcy, wartością zamówienia jest wartość ustalona z uwzględnieniem okresu wykonywania zamówienia, a w przypadku zamówień, których przedmiotem są dostawy nabywane na podstawie umowy dzierżawy, najmu lub leasingu z uwzględnieniem również wartości końcowej przedmiotu umowy w sprawie zamówienia publicznego.
- 4. Jeżeli zamówienie obejmuje usługi bankowe lub inne usługi finansowe, wartością zamówienia są opłaty, prowizje, odsetki i inne podobne świadczenia.
 - 5. Jeżeli zamówienie na usługi lub dostawy przewiduje prawo opcji, przy ustaleniu wartości zamówienia uwzględnia się największy możliwy zakres tego zamówienia z uwzględnieniem prawa opcji.

Art. 35.

- 1. Ustalenie wartości zamówienia dokonuje się nie wcześniej niż 3 miesiące przed dniem wszczęcia postępowania o udzielenie zamówienia, jeżeli przedmiotem zamówienia są dostawy lub usługi, oraz nie wcześniej niż 6 miesięcy przed dniem wszczęcia postępowania o udzielenie zamówienia, jeżeli przedmiotem zamówienia są roboty budowlane.
- 2. Jeżeli po ustaleniu wartości zamówienia nastąpiła zmiana okoliczności mających wpływ na dokonane ustalenie, zamawiający przed wszczęciem postępowania dokonuje zmiany wartości zamówienia.
- 3. Prezes Rady Ministrów co najmniej raz na dwa lata określi, w drodze rozporządzenia, średni kurs złotego w stosunku do euro stanowiący podstawę przeliczania wartości zamówień, z uwzględnieniem ogłoszonych przez Komisję Europejską w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej równowartości progów stosowania procedur udzielania zamówień.

Art. 36.

- 1. Specyfikacja istotnych warunków zamówienia zawiera co najmniej:
 - 1) nazwę (firmę) oraz adres zamawiającego;
 - 2) tryb udzielenia zamówienia;
 - 3) opis przedmiotu zamówienia;
 - 4) termin wykonania zamówienia;
 - 5) opis warunków udziału w postępowaniu oraz opis sposobu dokonywania oceny spełniania tych warunków;
 - 6) wykaz oświadczeń lub dokumentów, jakie mają dostarczyć wykonawcy w celu potwierdzenia spełniania warunków udziału w postępowaniu;
 - 7) informacje o sposobie porozumiewania się zamawiającego z wykonawcami oraz przekazywania oświadczeń lub dokumentów, a także wskazanie osób uprawnionych do porozumiewania się z wykonawcami;
 - 8) wymagania dotyczące wadium;
 - 9) termin związania ofertą;
 - 10) opis sposobu przygotowywania ofert;
 - 11) miejsce oraz termin składania i otwarcia ofert;
 - 12) opis sposobu obliczenia ceny;
 - 13) opis kryteriów, którymi zamawiający będzie się kierował przy wyborze oferty, wraz z podaniem znaczenia tych kryteriów i sposobu oceny ofert;
 - 14) informacje o formalnościach, jakie powinny zostać dopełnione po wyborze oferty w celu zawarcia umowy w sprawie zamówienia publicznego;
 - 15) wymagania dotyczące zabezpieczenia należytego wykonania umowy;
 - 16) istotne dla stron postanowienia, które zostaną wprowadzone do treści zawieranej umowy w sprawie zamówienia publicznego, ogólne warunki umowy albo wzór umo-

wy, jeżeli zamawiający wymaga od wykonawcy, aby zawarł z nim umowę w sprawie zamówienia publicznego na takich warunkach;

- 17) pouczenie o środkach ochrony prawnej przysługujących wykonawcy w toku postępowania o udzielenie zamówienia.
2. W przypadku gdy przepisy ustawy nie stanowią inaczej, specyfikacja istotnych warunków zamówienia zawiera również:
 - 1) opis części zamówienia, jeżeli zamawiający dopuszcza składanie ofert częściowych;
 - 2) maksymalną liczbę wykonawców, z którymi zamawiający zawrze umowę ramową, jeżeli zamawiający przewiduje zawarcie umowy ramowej;
 - 3) informację o przewidywanych zamówieniach uzupełniających, o których mowa w art. 67 ust. 1 pkt 6 i 7 lub art. 134 ust. 6 pkt 3 i 4, jeżeli zamawiający przewiduje udzielenie takich zamówień;
 - 4) opis sposobu przedstawiania ofert wariantowych oraz minimalne warunki, jakim muszą odpowiadać oferty wariantowe, jeżeli zamawiający dopuszcza ich składanie;
 - 5) adres poczty elektronicznej lub strony internetowej zamawiającego, jeżeli zamawiający dopuszcza porozumiewanie się drogą elektroniczną;
 - 6) informacje dotyczące walut obcych, w jakich mogą być prowadzone rozliczenia między zamawiającym a wykonawcą, jeżeli zamawiający przewiduje rozliczenia w walutach obcych;
 - 7) jeżeli zamawiający przewiduje aukcję elektroniczną:
 - a) informację o przewidywanym wyborze najkorzystniejszej oferty z zastosowaniem aukcji elektronicznej,
 - b) wymagania dotyczące rejestracji i identyfikacji wykonawców, w tym wymagania techniczne urządzeń informatycznych,
 - c) informację, które spośród kryteriów oceny ofert będą stosowane w toku aukcji elektronicznej;
 - 8) wysokość zwrotu kosztów udziału w postępowaniu, jeżeli zamawiający przewiduje ich zwrot;
 - 9) jeżeli zamawiający przewiduje wymagania, o których mowa w art. 29 ust. 4, określone w szczególności:
 - a) liczby osób, o których mowa w art. 29 ust. 4 pkt 1, i okresu wymaganego zatrudnienia tych osób,
 - b) sposobu dokumentowania zatrudnienia osób, o których mowa w art. 29 ust. 4 pkt 1, lub utworzenia albo zwiększenia funduszu szkoleniowego,
 - c) uprawnienia zamawiającego w zakresie kontroli spełniania przez wykonawcę wymagań, o których mowa w art. 29 ust. 4, oraz sankcji z tytułu niespełnienia tych wymagań.
3. W postępowaniach, w których wartość zamówienia jest mniejsza niż kwoty określone w przepisach wydanych na podstawie art. 11 ust. 8, specyfikacja istotnych warunków zamówienia może nie zawierać informacji, o których mowa w ust. 1 pkt 6, 8 i 15.
4. Zamawiający żąda wskazania przez wykonawcę w ofercie części zamówienia, której wykonanie powierzy podwykonawcom.
5. Wykonawca może powierzyć wykonanie zamówienia podwykonawcom, z wyjątkiem przypadku gdy ze względu na specyfikę przedmiotu zamówienia zamawiający zastrzeże w specyfikacji istotnych warunków zamówienia, że część lub całość zamówienia nie może być powierzona podwykonawcom.

Publikacje wydano w ramach projektu
„Fundusz Sołecki – nowe możliwości rozwoju wsi”
realizowanego przez
Krajowe Stowarzyszenie Sołtysów

Publikacja jest współfinansowana ze środków
otrzymanych od **Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej**
w ramach **Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich**

Publikacja bezpłatna

ISBN 978-83-928047-8-9